

CONCETTA LA MAZZA

Көк асмандын ары жагында

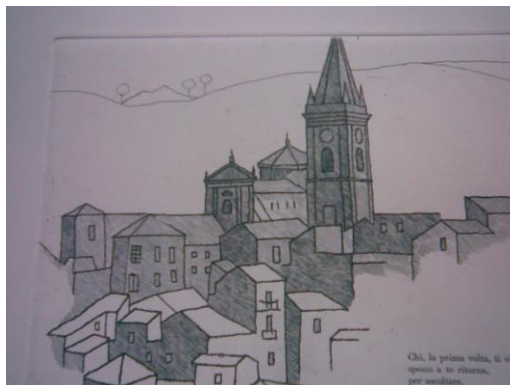

Өмүр баяны

Concetta La Mazza 1936-жылы Новара-ди-Сицилияда төрөлгөн, Доменико Ла Мацца менен Тереза Коррентинин тун кызы. 1950-жылы таежесинин азаптуу мезгилинен кийин, ал ата-энесине кошулуп, Домодоссолода күйөөсү Жузеппе менен чогуу жашайт. Анын үч баласы бар: Армандо, Лучано жана Даниэла. Жакында анын мээсине Новарадагы балалыгын эстегиси келген зор каалоо пайда болду жана мына ушул интимдик, жеке күндөлүк, бирок анекдотторго жана ошол доордун айлана-чөйрөсүнө шилтемелерге толгон: шаар, айыл, адамдар, адаттар, Экинчи дүйнөлүк согуштун караңгы жылдарында ошол территориянын салттары.

Жазуунун алгачкы энергиясы

Кичинекей Кончетта таякелерине ишенип тапшырып, анын эркине каршы Кастронгияда шаардан жана классташтарынан алыс жайгашкан ордодо жашоого аргасыз болот. Ошентип, ал ачарчылыктын, мезгилди билбестиктин, ырым-жырымдардын жана катаал мамиленин ортосундагы согуштун катаал жылдарында жалгыздыкта өзүнүн жеке Via Crucis жолун саякаттайт. Согуштан кийин сөзсүз эмиграция жана түндүккө табигый оор башталыш.

Мунун баары өзүнүн эсинде өзүнүн өсүү фазаларын кайра карап, таң калаарлык сергектик жана ирониянын кылдат жиптери менен окуудан ырахат тартуулаган кичинекей кыздын көз карашы аркылуу баяндалат - акыры - биздин үй-бүлөлүк жамааттын эмблемалуу окуясы, бизди терең козгой алат жана ар бирибизге таандык.

Кончетта Ла Маццанын бул чакан романында жазуу ар бир эрежени бузуп, түпкү түпкүлүгүнө кайтып келет, ар кандай формалдуу схематизмден арылбай, ички жандуу күчтүн жетегинде, ал баарын каптап турган куурулган дарыяга айланат, бул жандын нөшөрлөгөн жамгырына айланат.

Новаранын элеси эстен кеткис, айкөл, курч жана катаал болгон сыяктуу эле, Антония менен Мишель таякелеринин фигуралары эсте каларлык.

Акыры, орду толгус окуя болуп өткөндө өспүрүм куракка өтүү кыйын, бирок кичинекей Кончетта өзүнүн кайраттуулугунун жана келечекке болгон кебелбес үмүтүнүн аркасында, асманды карай алган көзүнүн аркасында кайгылуу тагдырга багынбайт. көк!

«Мен үчүн сыноо башталды. Күн ысык болсо керек, 1938-жылдын жай мезгили башталып, мен эки жашта элем, мени алып кеткени апам келди. Ал кездеме баштыкка койнок менен эки трусы салды, анан баарын байкабай үйдөн чыгып кеттим. Мен кичинекей болгондуктан, менин Via Crucisum ошол күнү башталарын түшүнө албадым».

Көк асмандын ары жагында

Биринчи бөлүм - Атанын үйү

Бул азыр адам жашабаган эски уранды, өрмөктөр муунган жана көпөлөктөр кемирген, бирок бир топ убакыт мурун Новара шаарында, Мессина тоолорундагы улуу чептин астында жаткан шаарда, Энгия районундагы аллеяда бир үй болгон. фонтан. Кире эшиги биринчи кабатка алып баруучу ички тепкичке ачылды, ал жерде жыгач устундуу кичинекей бөлмө бар эле: ал уктуочу бөлмө болчу. Үстүңкү кабатка чыктың, ашкана бар экен, эгер ушундай деп атасаң. Бир бурчта от жагылган таш плита жана макарон идиштерин коюу үчүн колдонулган темир штатив бар экен. Алдыда дубалга илинип турган, чайырдай кара, жыгач күрөк, эки элеч, бири кичине, бири чоң, нан бышыруучу меш, капталында жарым чириген сандык, үстөл, эки "буржина" жана бир аз тиштери бар. отургуч. Акыры аллеяга караган кичинекей балкону бар

бөлмө пайда болду, анда бир керебетке араң орун жок. Ал тешик 1934-жылы жесир калган чоң атанын падышалыгы болгон. Тепиптин астына жыгач капкагы бар таш даараткана жасалган. Канализация болбогондуктан, акыркысы чыккан сасык жытын азайтууга кызмат кылса керек. Албетте, үйдө суу жана электр жарыгы жок, ал кездеги барондор да жок эле. Анын жанында тооктор жыгачка конуп жаткан фермага алып баруучу жыгач дарбаза бар эле.

Бул бурчта, дүйнөдөн тышта, тигүүчүлүк менен алектенген апам чоң атам менен чогуу жашачу, андан улуу эки иним жана бир эжем үйлөнгөн жана Новарада да жашачу. Апам сары чачтуу, арыкчырай, денеси өтө алсыз, анын өтө назик өңү бар, сүттөй аппак болгон эки чоң көк көзү, дээрлик дайыма корккон жана муңайым болгон. Балким, анын физикалык жана моралдык жактан алсыз болушуна апасынын күтүүсүз өлүмү, жыйырма төрт жашында себепкер болгондур.

Чоң энем каза болгондон бир нече жыл өткөндөн кийин, апам бир аялынын кийлигишүүсү менен анын Принц Шармингге жолугуп калды. Атам тамеки жана азык-түлүк саткан таверна иштеткен Бадиавецкиядан чыккан тектүү үй-бүлөдөн болгон. Бул үй-бүлө эмгекчил үй-бүлө болчу, атам, баардык жагынан алганда, абдан сулуу, узун бойлуу, кара тору, өзүнө ишенген, демилгелүү адам болгон. Ал шаардан алыскы кыштакта жашачу: ал жакка жөө, жакшы темпте, жарым саатта жетүүгө болот. Атасы көмүр ташычу. Апасы динамикалуу аял болчу, эртең менен ал качыр менен Новарага барып, дүкөндөн келген товарларды: тамеки, туз жана тамак-ашты сатып алган. Мойнуна чоң кара жоолук салынып, ар дайым жарашыктуу кийинип, алтургай гезитти кардарларына кабардар кылуу үчүн сатып алчу. Бул айылдагы жалгыз дүкөн экен, сегиз ооз бакса да, ал үйдө жыргалчылыктан эч кандай кемчилик жок болчу.

Кечке жуук ал шарапты түстүү сода менен эритип, азыр акыл-эси тайган кардарларга жана анын капчыгына жардам берди. Балдар ата-

энесинин эмгегин ар дайым эле мурастай бербегендиктен, атам өтүкчүлүк кесипти үйрөнгөн. Бир нече айга созулган кудалашуудан кийин атам менен апам бир жолу баш кошуп, Энга районундагы фонтандын жанындагы үйгө сүйүү уясын салууга кетишкен. Туптуура тогуз айдан кийин бул дүйнөгө келип, түштүктүн ыйык салты боюнча атамдын чоң апам Концеттанын атын алдым. Жаштыгыма карабай терим кара жана бырыш болгон, мен дайыма ыйлачумун. Бизде бешик жок болгондуктан чоң атам мени эртеден кечке бооруна кысып, түнү менен чоң төшөктө атам менен апам менен уктачумун. Баардык эсеп боюнча мен абдан ыплас жана чыдагыс болчумун. Бир нече айдан кийин өлкөдө жумуш аз экенин көрүп, атам Сардинияга иштөөнү чечти. Ал башка аралга кеткенде апасын ыйлап жаткан баласы жана курсагында тепкен башка жандык менен таштап кеткен.

When I was twenty months old my sister Rosa was born. Her name was her maternal grandmother's. Unlike Concetta, Rosa - again according to my mother - was beautiful, white and pink in complexion, brown hair framing a harmonious face embellished with two beautiful blue eyes: a flower, like her name! So much so that when my mother went to the fountain to get water with Rosa in her arms, her friends asked her how it was possible to give birth to two completely different daughters. .foar,i,18 - Chista ccà, Rusina, yes you billicchia, but the other...- .foar,p,16 This one, Rosina, yes she is beautiful, but the other... they said with a grimace of the lips the friends. Meanwhile, in this situation I continued to be restless, as if I sensed the premonition of my ordeal, which, thank God, was endured, even if not with resignation.

To tell the rest of the story, first, I must introduce you to my aunt Antonia, in short, .foar,i,18 zì 'Ntuoia. .foar, p, 16 she was my mother's older sister, there was a seventeen year difference between the two. She was a short, plump woman, with dirty hair that fell into her eyes. Her neglected face looked older than she was and there was only so much humiliation in her

blank gaze. At twenty, at that time marriageable age, she married her first cousin, who had just returned from work in the Sempione tunnel, who had been widowed and had a three-year-old son. This man, my uncle Michele, .foar,i,18 uncle Micheri, .foar,p,16 was a short man and looked like the plebeian copy of King Vittorio Emanuele III, he lived in a house he owned in a very characteristic street of the town for the steps almost two meters wide. It was a beautiful house. On the ground floor there was the carpenter's shop with a large central counter with a vice, two wall cabinets where he kept rasps, chisels, gimlets, gouges and augers, a lathe to round the feet of the tables he built, a grinding wheel which served to sharpen planes and blades, a wood-burning stove with a saucepan to liquefy the glue, boards stacked everywhere, a few saws attached to the wall, some lucky charms such as horseshoes, goat horns and turtle skins, in short, one of those places that now they belong only to the world of memories.

Биринчи кабатка жыгач тепкич менен чыкты, анда керамикалык плиткалар менен жабылган эки кенен бөлмө, ал кездеги люкс, агам жасаган сервант, диван, стол жана рафиядан токулган отургучтар, жашылча аркандын бир түрү бар экен. Августтун орто ченинде Көчөгө караган кичинекей балкондон Успендин жүрүшү аббатствону көздөй көтөрүлгөндө, Мадоннанын таажы кийген башына колу менен тийгизүүгө болот. Ал эми экинчи кабаттан Рокка Сальватестаны көрө аласыз, ал эми үйлөрдүн ортосундагы жарака аркылуу сиз деңизге жеткенге чейин, көгүлтүр асмандын ары жагында жай созулган тоолордун кереметтүү пейзажына суктансаңыз болот. туман жок жаздын салкын күндөрүндө горизонттун четинде Вулканды, андан кийин Липари, Стромболи жана башка бардык аралдарды көрүүгө болот: табигый көрүнүш, жаркыраган көп түстүү открытка.

Дагы бир тепкич биринчи кабатка көтөрүлдү, анда ашкана жана уктоочу бөлмө бар, биринчи абдан кенен нан үчүн отун меши жана тамак бышыруу үчүн көмүр менен чоюн меши менен жабдылган. Бул,

албетте, эң керектүү үй жумуштарын аткаруу үчүн суу каналы бар раковинасы жок ашкананын ыңгайсыздыгын эске албаганда, кооз үй болгон. Ал кезде кээ бир ыңгайлуулуктар дагы эле ойго келбей турган. Чынында, суу коомдук фонтандан цинк бункеринде алынып, андан кийин экинчи кабатка көтөрүлүп, идиш-аяк жуу үчүн чоң терракоталык бассейнге куюлган. Раковинада дренаж жок болгондуктан, бассейндеги сууну кайра биринчи кабатка алып келип, ажатканага ыргытышкан. Аял үчүн бул абдан чарчаган жумуш болчу. Күйөө жана кемсинтүүчү абал, адамдык чыдамкайлыктын чегине чейин, кечки тамак маалында туу чокусуна жетти, Антония эжеке күйөөсүн сыйлап, мурда жеген табактан жегенге аргасыз болду, балким, кудай ошол эле нерсени кайталады, бирок менде бул тууралуу так эсим жок.

Мишель байке муңайым, кежир киши эле, акылсыз болсо да, мээнеткеч, жүрөгүнүн ордуна кум таш балкасы бар эле. Мен анын көздөрүнөн башкаларга болгон назиктиктин, боорукердиктин жалынын көргөн эмесмин. Таежесин үйүндө баласын карап, тамак-ашын даярдап, анын малайынын милдетин аткарып, дайыма ооба, ооба, ооба деп жүрчү. Ал балконду карай да алган жок, антпесе кыйынчылык жаралат, ал эми дээрлик ар күнү кечинде жумуштан кийин достору менен тавернага барып ичип кетчү.

Ал үйгө солкулдап кайтты, терге чөмүлүп, жанында болуу мүмкүн эмес болгон сасык деми менен. Тескерисинче, таежем майдын жанында аны түн бир оокумга чейин тамак ичпей күтүп отурду. Кичинекей падыша кайтып келгенде - көп учурда тепкичке чыгууга күчү да жок болчу - ал чарчап, чаң баскан столго таштап, эс алуу үчүн түнү бою ошол жерде калчу. Антония таеже, эч нерсеге карабай, анын үстүнө шинел жаап, таң атканча анын жанында мээримдүү отурду. Ошентип, жылдар өтүп, ушунча берилгендигинин ордуна ал сахнадан качуу үчүн туугандарына да бара алган жок. Ал кызганчаак, майда жана үстөмдүк кылып, үйдөн чыкпоо үчүн ага жип, тарак, чач кычкасын жана башка нерселерди

сатып алууга барган. Аларды үйлөнүү үлпөтүнө чакырышканда, Мишель байке акыркы мүнөттөргө чейин үйүнө кайтып келген эмес жана туугандары күйөөсүнүн изине түшкүчө Антония таеже жалгыз бара алган эмес. Анда-санда аны көндүрүүгө жетишти, башка учурларда ал өз убагында келчү, бирок кеченин ортосунда ал көздөн кайым болуп, көңүлү чөккөн Антония таежеси көңүлү чөккөн бойдон үйүнө кайтты. Убакыттын өтүшү менен ал ыза жана кайгыга батып, обочолонгондуктан эч ким менен сүйлөшө албай, бир нече жума бою аны кыйнаган баш жана тиш ооруларынын жеми болду.

Бир күнү абдан жакшы жана такыба кошунасы Мишель байкени чакырып, аялын азапка салган бардык жаман мамилеси үчүн аны жемелеп: - Уялсаң керек, - деп кыйкырып жиберди - аялды ушинтип азапка салыш үчүн... Антония керек. бир аз аба алгыла, аны үйдөн бөлүүнүн кереги жок, ал бардык христиандар сыяктуу сыртка чыгып, мечитке, туугандарына барышы керек. Баарынан да сейилдеп чыгышы керек, ошондо гана башы ооруйт... – кошунасы бир аз тыным алып, анан сөзүн улады: – Бул жерден бир саатка жетпей, качырдын изи менен жөө түшүп баратат, Бизде бир аз жер жана кичинекей үй бар, чатырынын астында ашканасы жана жайында уктоочу бөлмө катары колдонула турган дагы бир аз нымдуу бөлмө бар. Бул жерде фундук, инжир, мандарин, мельярь, жүзүм, зицзол, алма, алмурут, зайтун, кыскасы, Аллахтан келген бардык жакшылыктар бар.

As you know, after my brother's death, I have to look after my aunt and I can no longer take care of the countryside, which is why I thought of selling it. Why don't you buy it? This way your wife would have the opportunity to breathe good air... Initially Uncle Michele was hesitant about her but then he went to visit her and was also convinced to buy her. In a short time the contract was stipulated and the property became his. Thus, the lookalike of Vittorio Emanuele III, increasingly shrewd and treacherous, proposed to aunt Antonia: - you will learn to pick figs and let them dry. When you have to

wash clothes you will go down to the river and get the water needed for drinking and cooking by digging a hole in the sand to purify it. - we could retire to live in the countryside: I will work as a carpenter for the families who live in the nearby hamlets of San Basilio, Vallancazza, Badiavecchia and Piano Vigna. It will be uncomfortable in winter when the river swells with water but I will overcome this obstacle. You, on the other hand, will be able to enjoy the countryside. With her gaze lowered, Aunt Antonia, once again, did as she was ordered: .foar, i, 18-Cuomu tu voi, eu fazzu.- .foar, p, 16 As you want, I do, she obediently replied the poor girl .

Экинчи бөлүм - Бул дүйнөдөн

1936-жылдын жаз айынын башында байкуш кыз таякеси Мичери менен айыл жеринде, суунун жээгине жакын Кастранияга көчүп барышат. Бадиавецкия, Сан-Базилио жана Валланкассанын ар кандай кыштактарында ал дагы эле бар деген сөз тарап, адамдар аны жумушка чакырышты. Ал убакта салт бар болчу, бүгүн таң калыштуу көрүнсө да, аларга үстөл, терезе, эшик же гардероб керек болгондо, устаны чакырып, үйүндө коноктоп коюшкан: ага стенд жасап, керектуу жыгачтарды даярдашты. Мишель байке шаймандарды алып келип, иш бүткүчө ошол жерде турду.

They called him to cut down a tree and left it to dry for a couple of years. The tree trunk was then mounted on a wall. The carpenter held the saw from above and an assistant below: .foar,i,18 "Serra serra mastro dascio who dumè fagimmo a cascìa" .foar,p,16 (Saw saw or great master that tomorrow we will make the chest).

Дарактын сөңгөгү дубалга орнотулган. Чоң араа менен тактайларды алып, алар менен терезелерди, керебеттерди жана шкафтарды жасашкан. Бул ишти аткаруу үчүн ал саат 4тө туруп, баштыгы менен ийнелерин алып жолго чыкты. Үйүнө келгенде кардарлар ага пияз кошулган жаңы сүт жана бир кесим нан сунушташат. Түштө бир табак макарон жана бир кесим сыр. Күүгүм киргенде ал иштебей калды жана

алар Новарада жекшемби күнү эсепти төлөөдөн мурун биринчи аманат катары үй нанын беришти.

Арадан бир нече жыл өтүп, уулу Туриллу чоңоюп, өмүрүнүн калган бөлүгүн айылда обочолонуп өткөрүүнү каалабаганын өз көзү менен түшүндү. Ал атасынын кесибин үйрөнгөн, бирок адистигин алып, кабинетчи болгусу келген. Ал атасын бул өнөрдү үйрөнүүгө мүмкүнчүлүгү бар шаарга жөнөтүүгө көндүрүүгө жетишкен. Ал Катанияга көчүп келип, эки жылдык шакирттиктен кийин ал абдан жакшы болуп калды, ал бул жумушту аткарууга даяр сезилди жана азыр он тогузга чыккандыктан, ал өз үй-бүлөсүн курууга убакыт келди деп ойлоду. Ал бир нече жылдар бою койчунун кызын таанып, үйлөнүүнү чечкен, бирок бул анын агасы Мичеринин каалоосуна карама-каршы келген, ал уулунун өз кастасындагы аялга үйлөнүшүн каалаган. Ал убакта укмуштуудай, бирок мындай болгон: уста үчүн койчунун кызына үйлөнүү чоң абийирсиздик болчу. Атасы менен уулунун ортосунда күтүлбөгөн жерден чоң жаңжал чыгып, Туриллу атасынан жана өгөй энесинен биротоло ажырашууга түрткөн. Жаңы үй-бүлөсү менен ал шаардан чыгып, Комого көчүп барган жана ал жерде өзүнүн иши аркылуу байлык тапкан.

Таякелердин балдары жок болчу, ошондуктан Туриллунун кетиши менен алар жалгыз калышты. Бул обочолонуудан эң көп жапа чеккен адам – Антония эжеке, ал бир күн бою анын айланасында ызылдаган канаттуулар, чымындар жана чиркейлер менен баарлашуу менен өткөргөн. Айылдагы ошол үңкүрдө анын эч ким менен сүйлөшүүгө мүмкүнчүлүгү жок болчу. Рождество, Пасха же Мадонна Ассунта майрамы сыяктуу маанилүү майрамдарга карата гана ал апамды зыярат кылуу үчүн шаарга бара алган. Ошол жолугушуулардын биринде ал өзүнүн абалына көпкө чейин арыздангандан кийин, эжесине үйлөнүү сунушун айтат: - Урматтуу Тереза, мен сенин эки кичинекей кыз менен ишиң өтө эле көп экенин байкадым, Консеттаны мага

тапшыр, ошондо өзүңүздү кичинекейге арноо үчүн көбүрөөк эркин. Мен аны абасы жакшы болгон айылга алып барып, жакшылык кылам - Апам башында ишенбей жүрдү, бирок кийин ар дайымкыдай оңой шарттуу мүнөзүн эске алып, эжесинин катуу талап койгонунан кийин макул болду.

Мен үчүн сыноо башталды. Күн ысык болсо керек, 1938-жылдын жай мезгили башталып, мен эки жашта элем, мени алып кеткени апам келди. Бир кездеме баштыкка койнок, эки тусу кийип, эч нерседен кабарсыз үйдөн чыгып кеттим. Мен кичинекей болгондуктан, менин Via Crucisim ошол күнү башталарын түшүнө албадым. Биз качырдын жолун ээрчип, жарым сааттан кийин же балким андан да көп убакыт өткөндөн кийин Кастрангия (Кассандра!) деген анча деле ишеничтүү эмес аты бар ээн жерге жетип келдик, дээрлик бактысыздыкты алдын ала айткандай болдук, кыскасы аты бүтүндөй план болчу, атүгүл Мен аны убагында түшүнө алган жокмун. Күйөөм мени башында жакшы тосуп алды, жеңем анда-санда мага таттууларды сатып берип, мени жактырчу жана Новарага апама баруу үчүн мени ээрчитип барганда, ал дайыма мени үйгө кайтпашым керек, бирок андан көрө жакшыраак деп өжөрлүк менен айтат. жалгыз болгон аны менен бирге чоңойгон жана ал менин апам болот. Мен баш ийгенден башка эч нерсе кыла албадым.

Meanwhile, my father returned from Sardinia, stayed just a week, enough to get my mother pregnant, and left again. It was 1939 and the following year Antonietta was born. I still vaguely remember that my aunt Antonia took me to Novara to see my mother and I saw my sister for the first time. I wanted to stay at home to cuddle little Antonietta but my aunt, more and more in control of my life, as rigid as a soldier, told me: .foar,i,18 - Turnemmu at home, I'll make you a beautiful causitta - .foar ,p,16 (Let's go home, I'll make you a nice doll).

Биз алачыкка келгенде ал менин колума кызыл, коркунучтуу көздөрү менен боёлгон «кауситтаны» койду. Мен коркуп кеттим. Бул мен

дайыма ыйлап турган кезим болчу, анткени мен Новарага кайра чоң атама жана апама баргым келип, бирок Антония байкени ынандыра алган жокмун: анын жүрөгү таш каптап, менин ар бир арызыма дүлөй болуп жатты. Алгачкы үч жылда биз Кастраниядагы айылда көп убакыт өткөрчүбүз, ал жерде тирүү жан жок, эс алуучуларды тегерете чачыраган үйлөрдө сейрек көрүшчү.

Жекшемби күндөрү айылга барчубуз, апам, эжелерим жана чоң атамдыкында болдум. Чоң атам мурутчан жакшы киши эле. Ал анда-санда жыттап турган татты алып жүргөн. Кышында ал мени плащынын астына алып, аянтка алып келип, таттууларды сатып алып, оорукананын үстүндөгү "Ссианкадитта" тавернасынан шарап даам татчу. Кечинде биз Кастранияга кайтып келдик.

Кээ бир күнү кечинде агасы топ менен репетицияга барып, ал жерде тромбондо ойночу, анан тавернага барып ичип отуруп, айылга жандуу кайтчу. Кастраниядан 500 метр алыстыкта «Концеттина, 'нтоиа...» деп атай баштады. Ал ортодо эжей үйдөн штативдеги сууну жылытуу үчүн чопо идиш даярдап койгон. Тамак бышыргандын жарымында ал шарапты жок кылуу үчүн бир чөмүч кайнак суу куюп койгон. Темир казанга таежем пиязды помидор менен макаронго татымал кылып даярдап койду. Пияз чала бышпай калып, мени кустурду. – Жегиле, болбосо боону алып, сөөктөрдү берем...

In those days a woman of Venetian origin was the midwife of San Basilio. When the river was in flood in winter, uncle Michele carried her on his shoulder .foar,i,18 (a ciancalea) .foar,p,16 for purchases at the pharmacy in Novara. She stopped at home and said "Antonia, give her a shawl, it's cold". You poor aunt, I don't know if you understood that you were Michele's lover.

Мен азыр беш жашта элем, айылда обочолонуп, эч ким менен сүйлөшпөй, жапайы жаныбардай болуп калдым. Мен баарынан

уялдым. Новарага барганда элден коркконум үчүн жашынып калдым. Мындай өзгөрүүнү кошуналар түшүнүп, таякелериме мени бала бакчага берүүнү кеңеш кылышты. Бактыга жараша байкелер ынанышты. Ошентип, бир күнү эртең менен таежем Мишель байкемди мага печенье сатып алып, таенем белек кылган ак саман себетке салды. Бисквит менен бирге жаңы жумуртка койду. Ал мени айылдагы аббаттыктын жанында жайгашкан бала бакчага узатып келди. Кечил мени тосуп алуу үчүн эшикти ачканда, мен кыйкыра баштадым. Коркконумдан себетти жерге ыргытсам, жумуртка сынып, полго топурак таштап кетти. Жеңем мени катуу сабап жазалап, кайра үйгө алып кетти. Ошентип, бала бакчадагы биринчи күнүм да акыркы күнү болду.

Төрт жашымдан бери таякем айтат: - Концеттина, Новарага барып, баш ооруга кармиери (транквилизатор) алып берчи. Мен качыр жолунда күзөттөй чуркап, Греко районун аралап, кээде суусаганымды кандыруу үчүн фонтандын жанына токтоп, «ду Сурцитту» дарыканасына жетип келдим. Ал фармацевт таң калып, досторуна кыска убакыттын ичинде Новарага чагылгандай барып-келип жатканымды айтты. Беш жашымда мени алыскы туугандарым Барселонага алып кетишти. Ал жерден биринчи жолу таң калуу менен көрдүм жана уктум... радиону! Биз дагы дүкөнгө буурчак түстөгү кездеме алганы бардык. Сатуу боюнча жардамчы сунуштады: - Калпак менен ак жоолукту да сатып ал. Акырында алар ынанышты жана дүкөнчү жалтырак көк жана ачык көк атластын эки сыныгын бекер берди. Эртеси апама кездемелерди алып бардык, ал кийимди бир нече күндө жасады. Жекшемби күндөрү өзүмдү Новаранын маркизаларынын жана барондорунун кыздарындай сезчүмүн.

1941-жылдын кышында, согуштун ортосунда, Сардиниядагы жумушун бүтүргөн атам өзүнүн досу менен түндүктөгү шаардан байлык издеп, кайра өтүкчү болуп жашоону чечет. Абада апам атама кошулгусу келет деген сезим бар эле, бул мени аябай тынчсыздандыргандыктан, бир

күнү анын төшөгүнүн астынан сойлоп, чечиндим да, эки күрүчтүн данын, болочок эмчегин котур менен байкадым, анткени жеңем мени эч качан жууган эмес. Аларды менден күч менен тартып алышты. Мен өзүмдү жарадар кылгандыктан кан көргөнүм эсимде. Күнү-түнү керек болгон кенеп көйнөктү, анан көйнөктү кайра кийдим, эч ким байкаган жок.

Before leaving, the mother tried to leave the grandfather's house in order, as the poor guy was left alone. She thought about putting in electric lights, at that time the prerogative of the lords. Before she used "u lusu" to oil. Uncle Michele was disturbed by this: a few days later he called the electrician in turn and had him also install the light in his house, so when I went to the village I too enjoyed a little light on the steep wooden stairs. When I had to go to the toilet .foar,i,18 (in latrea), .foar,p,16 basically a simple hole that was on the ground floor behind his laboratory, there were always coffins stacked next to it, which the uncle built to be ready in case of request.

On the morning of March 1st 1942, dressed in blue satin with light blue sleeves, together with my uncle and grandfather Tore, I accompanied my mother and her little sisters to the post office in Piazza di San Sebastiano, that is, yes, to the bus, which would take them to at the Vigliatore railway station. Her 4-year-old sister Rosa didn't want to come up and her uncle, to convince her, said to her: .foar, i, 18-if you don't come up you'll get two feet-.foar, p, 16 (I'll fart you twice) .

Мен, эң улуусу, таежемдин таасири менен кетпей, Новарада калдым. Ыйлаганымды токтото албадым. Мен чоң атамдын кучагынан сооронуч издедим. Ал да жалгыз калды, ошол күнү мен аны менен чогуу жүрдүм. Жыйырма күндөн кийин апасынан сапардын ийгилиги тууралуу биринчи кат келди. Атам ага үйүндө суусу жана газ плитасы бар жайлуу батир таап берген, ал үчүн жаңы нерсе. Окуяны улантып, келген күндүн эртеси үйгө чач тарачты чакырып, модалуу чач жасалгасын берет.

Айылда дээрлик бардык аялдар узун чачтарын тюпе менен кийишчү. Кыскасы, апам өмүрүндө биринчи жолу кубанып, ыраазы болду. Аңгеменин аягында ал мени жеңесине сунуштады. Албетте, ал менин Кастрангияда кыйналганымды элестеткен эмес.

Биз кеткендин эртеси Антония таеже мени айылга алып барып, күйөөсүнө жазганды үйрөтүш үчүн биринчи класстын китебин сатып бер деп, биринчи класска эмес, октябрь айында экинчи класска барышымды айтты. Байкушум: Мен мындан ары ойной албай калдым, бирок убактымды аукциондорду жана сандарды жазууга коротууга туура келди. Анда-санда мугалим Сан-Базилиодон кайтып келе жатып, Кастрангиядан өтүп, ал жерден сабак берген. Аты Мария болчу, таежеси тааныган капитандын кызы болчу. Ал ага бир стакан суу сунуштады. Аңгыча мен ага дептеримди көрсөттүм, ал мени эркелетти. Ал сумкасынан кызыл карандаш алып, «молодец» деп жазды. Өзүмдү мактап жатканын көрүү кандай кубаныч, кандай бакыт, бул мен үчүн өзгөчө. Күндөн күнгө муңайым болуп кеттим, мени таякелериме, чоң ата-чоң энеме алып барышсын деп сурандым, бирок жеңем мунун кереги жок деди.

Кандай мамиле кылып, кандай тамактанганымды айтып берем деп коркту. Чынында, өсүп-өнүгүүгө туура келген кичинекей кызга тамак жетишсиз болчу: эртең менен мага сыр кошулган катуу нан, түштө помидор жана эки зайтун салатын беришти. Кечинде, күйөөсү ошол жерде жүргөндө, Антония эжеке чийки пияздын негизинде импровизацияланган соус кошулган макарон бышырып берди. А эгер мен аны жебесем, көп ур-токмокко алуу коркунучу бар болчу. Ар түрдүү үчүн, кээ бир кечинде ал макарон жана буурчак же жумшак, жумшак полента түрүн бышырып. Рождестводо, Жаңы жылда, Карнавалда жана Пасхада гана тоок же коён өлтүрүшкөн. Январда алар чочкону өлтүрүп, андан ачуу салями жана чочконун майын жасашкан, бирок аларды тамчылатып жеш керек болчу, антпесе алар жыл бою жетишпейт.

Байкем анда-санда жекшемби күндөрү кир кычкыл сатып алчу, азыр ойлосом да мени жийиркеничтүү, же петрушка бутагына чогулган ичеги-карындары, анан куурулган мискейлер. Алардын баары арзан тамактар болчу, анткени, алардын айтымында, биз чоң ата, чоң энелерибиздей ысырапкер болбошубуз керек, алар мага кайталап айтышты: - Көрдүңбү, аларда дайыма колбаса, балык толо идиштери болот, ичип-жешет. Биз ал адамдардан алыс болушубуз керек - дешти алар. Таякелерим башка туугандарым мени континенттеги апам менен атама кошулам деп көндүрөт деп коркушту. Мени жек көрүүгө ушунчалык аракет кылышкандыктан, кээде жолукканда аларды көрбөйүн деп эки колум менен көзүмдү басып калчумун.

Сентябрь айы келип, экинчи класска кирүү экзамендерин тапшырышым керек болчу. Таякелерим мени айылга алып барышты, дворник менен кеңешип, 2-класста окуй турган мугалимим жана сынак комиссиясынын мугалими менен кеңешишти. Алардын баары менин кызматымды көтөрүү үчүн жумуртка алып келишти. Мен ал адамдар менен эч качан байланышта болгон эмесмин, класста сыя челектер менен бир нече эки орундуу жыгач парталар бар болчу. Мени менен бирге экзамен тапшырган башка кыздар да бар болчу. Алар мени доскага кошуу жана кемитүү маселелерин чечүүгө үйрөтүштү. Сыя челектер да, доска да мен үчүн таптакыр жаңы эле. Коркуп, уялып жалбырактай титиреп жаттым, операцияларды кантип чечеримди билбей калдым, анткени Антония эжеке мага бирден онго чейинки сандарды гана жазууну үйрөткөн. Анан алар менден дептерге бир аз ой, сүйлөм жазууну суранышты, бирок эмнеден баштаарымды билбей калдым. Ошол баш аламандыктар бүткөндөн кийин, дворник мени үйгө алып кетти. Таежеси андан сынактын кандай өткөнүн сураганда, дворник ал жакшы өткөн жок, бирок акыркы чечимди мугалимдер чечет деп жооп берди.

Surprisingly, the result was positive and I was admitted to the second class: I was ready to go to school, but the problem of the apron arose. Uncle Michele had gone to the shop the previous day and bought a remnant of black fabric. Aunt Antonia made my uniform for me within a day. More money was needed to purchase the folder. My uncles had money but they were obsessed with saving so he, the miser, did his best and made me a plywood folder with a window clip. They didn't even buy me a pen. My uncle built one with a thin piece of wood with a nib attached to the end. They couldn't replace the two notebooks and the pencil and had to buy them. On October 1st of 1942 my aunt accompanied me to school. First she had gone to the mayor to ask for a birth certificate which the school required because I was out of class. The teacher was full of kindness and welcomed me with kindness, but I was afraid of her, perhaps because instead of her right arm she had a rubber prosthesis due to an accident that occurred as a child in her father's pasta factory. I was assigned a seat in the front rows. My new companions, who hadn't seen me the year before, intrigued by my presence, muttered among themselves: .foar,i,18 - But why is this sicca-sicca? - .foar,p,16 (Who is this skinny little girl?). I was very intimidated and ashamed, I couldn't open my mouth and I didn't even answer the questions that the teacher lovingly asked me.

Мен жапайы бала болчумун, заара кылууну суранганга батылым жетпеди, бир жолу өзүмө сийдим. Ошентип, үйгө келсем, жеңем мени сабап салды, анткени көйнөгүмдү жууш керек болчу, бирок эртеси күнү кургабайт. Күндөр өтүп, бир эле нерсе кайталана берди. Түн жарымында билип калган мугалим мени туалетке жиберип, кээде унутуп калып, кайра өзүмө алчумун. Классташтарым мени тоготпой, чума оорусуна чалдыккансып, мени менен достошконго аракет да кылышкан жок.

Алар айылдан таанышкандыктан бири-бирин жакшы билишчү, мен болсо айылдагы үйгө барыш үчүн дээрлик бир саат жөө басып

барчумун, ошондуктан алар менен дос болууга мүмкүнчүлүк жок болчу. Байкелер шаарга жекшемби күндөрү гана достору менен жолугуп, алар менен бир бөтөлкө шараптын алдында бактылуу сааттарды өткөрүш үчүн келишкен. Бирок көпчүлүк учурда жеңеси күйөөсүнө жумушка буйрук алуу үчүн үйдө отурчу. Алты жашымда узун бийик качыр жолунда басып жүрдүм. Жарым жолдо мугалимге тартуулоо үчүн жалбырак менен курчалган фиалка гүлүн терип токтодум.

Мектепке чарчап келдим. Түштөн кийин мен эч качан тирүү жанды жолуктурбай, цикадалардын дүлөй сайраган үнүн жана аптаптуу күндүн коштоосунда айылга кайттым.

Мен өзүмдү ошол үйгө камап, жеңемдин мага карата катаал мамилесинен улам, ошол тынч эмес атмосферада өзүм менен кыялдануу үчүн жалгыз калдым. Таякеси жумушун бүтүргөндөн кийин дээрлик дайыма ресторанга токтоп, түн бир оокумда үйгө дайыма мас болуп кайтчу. Кээде демейдегиден ашыгыраак, ал адашып, үйүнө кайтпай калат. Таежеси жана кээ бир кошуналары аны түн ортосунда чырактын жарыгы менен агын жээгинен издеп жөнөштү. Анын жерге кулап түшкөнүн көрүшкөндө, аны үйүнө кетүүгө көндүрүштү.

Ал ортодо мектепте жакшы эч нерсе кыла албадым. Биринчи чейректин аягында мугалим отчеттук баракчаларды, андан кийин фашисттик белгилер менен жана тилекке каршы бардык жетишсиз предметтер менен бөлүштүрдү: менин отчеттук баракчам класстын эң начары болчу. Таежемди кайраттандырып, башка отчеттук баракчалар да меникедей экенин, жеңем жемди ала жаздады деп айттым. Ошентип, күндөн-күнгө мен өз алдымча кайраттуулукка ээ болуп, класста кээ бир классташтар менен достошууга аракет кыла баштадым. Мен аларга жакындагым келди, бирок алардын көз карашында мен кедей айылдык кыз болгондуктанбы, мени сүйлөшүүсүнөн ажыратышты.

Үчүнчү бөлүм – Кум үстүндөгү оюндар

Кастрангияда жалгыздыкта өткөргөн жылдарда убакыт эч качан өткөн эмес, анткени сен бир гана нерсе кыла ала турган нерсе - канаттуулардын эртеден кечке сайраган үнүн, ал эми жайында деңизден сирокко кирип келе жаткан цикадалардын дүлөй сайраган үнүн угуу. агымдын зигзаг жолун бойлоп, өрөөнгө от жагып. Айылдын малдары менин досторум болчу. Ошентип, убактымды фантазия менен өткөрдүм. Асмандын фонунда же бак-дарактардын бутактарынын арасынан мага көрүнгөн фигуралардан баштап, өзүмдүн дүйнөмдү курдум: сүйлөп жаткан жапайы айбанаттар, Баш коргоочу асканын четине тизилген рыцарлар, анан сыйкырдуу күчтөр Мен аларды кулаттым, мен аларды коркуп жок кылганын көрдүм. Анан мен Асканы ажыдаарга айланттым, ал күтүлбөгөн жерден тоодон ажырап, бийикте учуп, бүт айылга үрөй учуратты. Учуп бараткан кайыктарга айланган булуттарды өзгөртүп, апам менен эжелерим күтүп турган алыскы деңиздин ары жагына чыгууну ойлоп, асманда саякаттадым. Дарыянын суусунан чыгып, чоң жаныбарга айланганга чейин шишип кеткен крабдар агып баратканда өсүмдүктөрдү тамырынан жулуп салышкан.

Кээде таежем Антониянын жагымсыз жүзүн эстедим. Ал мени сүйбөдү, ал мени сүйбөдү, мен аны жек көрдүм: апам мени

карындашына аманат кылып койгон, бирок ал дагы бир күнү келип алып кетем деп убада кылган эле: ошол үчүн мен бат-баттан дарактарга чыгам. Анын атам менен ак боз аттын аркасында келерин көрөбүз деген үмүт менен горизонтту карап чыкты. Жакынкы Сан-Базилио жана Валланкацца кыштактарында эркектердин баары кетип калышкан. Болгону аялдар, балдар жана бир нече карылар калды. Алар жашоо араң тийген унчукпаган айылдар эле. Убакыт токтоп, адамдар баары өзгөрөт деп ишенишкен, бир күнү, согуш аяктагандан кийин, цивилизация ошол чачыранды, өлүк жана солкулдаган үйлөргө салтанаттуу киришет. Досторумдун болушун, жалгыз эмес, ташталган эмес экенимди, корголгонумду, тигил же бул адамдын үйүндө баш калкалай аларымды билгим келет. Мен үй-бүлөсүз калдым, ата-энем алыскы деңиздин карама-каршы жээгинде, ошол чексиз көктүн ары жагында, экөөбүздүн ортобузда бийик, өтө алгыс тоо бар деп айтууга да укугум жок болчу. Тескерисинче, мени кордогон таежем менен жашоого аргасыз болдум. Мен ойлонуп, анын пайда болгонун көргөндө, ал кычыраган жана катаал үнү менен мени кыжырдантты. Кыйкырып, кыйкырган, кемсинткен жана кордогон үн.

Анын үнүнөн жаныбарлар да коркуп калышты. Күйөөсү менен гана төбөсүн түшүрүп, үнүнүн катуулугу такыр эле өзгөрүп, койдун маараганына айланды. Таежем кичинекей кыз айланасында эмне болуп жатканын түшүнө албайт деп ойлоду. Мен баарын түшүнгөнүм аз келгенсип, унчукпай, пассивдүү да отурган жокмун. Бул тынымсыз согуш болду. Чексиз жана чарчаган күрөш. Мен анда-санда келечекти ойлочумун: ал карыган жана алсыз, мен жаш жана күчтүү болчумун, бирок мен ага жаман мамиле кылбайт элем, бул менин табиятыма кирчү эмес.

Кээде мен дарыяга жакындадым, ал жерден кир жууганга, жууганга бара жаткан адамдарды көрдүм, б.а. алар шейшеп, жууркан-төшөктөрдү жуушчу, адегенде баарын күлгө чылап жатышты. Же

кыркып бүткөндөн кийин койдун жүнүн жууп келип, күнгө кургатып агартып, анан керебеттердин матрацтарына тыгып коюшкан. Жээктеги таштардын арасында калган күкүмдөрдү чогултканы барып, чүпүрөк куурчагымды алар менен кийиндим. Эмне кыларымды билбей, тырмактары манжаларымды чымчып албасын деп, рак жээгиндеги таштарды көтөрө баштадым, тырмактарым менен башымдын үстүндө чебер илдим. Аларды үйгө алып бардым да, кечинде жеңем от жагып жатканда кууруп жедим: мен үчүн өзгөчө кечки тамак болду. Кээде крабдардын ордуна таш көтөрүлөрү менен үрөйү учкан кичинекей бакалар тик секирип өйдө көздөй атышып, коркуп секирип кетем. Аларды менин ойношторум деп ойлочумун, кээде түнү бою караңгыда жалгыз калтырып кетип калганыма өкүнөм. Кечинде үйгө кайтууга аргасыз болгонумда өрөөндө пайда болгон жаңырыктан пайдаланып, Мишель байкени катуу чакырдым. Кээде жайында Скардино үй-бүлөсү өрөөндүн жогору жагында бир үйдө жашаса, мен аларга конокко барчумун. Мен бир туугандардын эң кичүүсү болгон Мимма менен ойнодум.

Гуфи куурчактар үчүн отургучтарды жана үстөлдөрдү жасачу. Компанияда бир нече саат өткөрүү кандай сонун болду. Эртең менен дарыянын аркы өйүзүнө сүт алганы барганда мени чакырышты. Алардын толтургудай чакасы бар эле, "Концеттина" анын сааганына ыраазы болду. Уйдун ээси Микка а Капеллея мени аяп, жарым стакан сунуштады. Таежемдин үйүндө жылына эки жолу сүт көрчүбүз: печенье жасаганда жана Пасха майрамында түстүү шакекче жумуртка менен көгүчкөндөрдү жасаганда. Сүт кайнаганда, мен анын ар бир бөлүгүн сүзүп алдым. Айыл үйдүн бөлмөсүндө таякемдин керебети бар экен, аны керебет деп айтсак, тактайлар эки темир эстакадага саман төшөк менен орнотулган, анткени алар жылкынын жүндөрүн Новарада калтырышкан. Саман төшөктө уктоого туура келди, үстү жагында эски аскердик жууркан гана, майлуу жана эскирген. Күндүз да трусисыз кийген кенеп көйнөк менен жаткам. Ар түнү тарткан суугумду айтып

жеткирүү мүмкүн эмес. Жамгыр жааганда чатырдан кирген сууну чогултуу үчүн контейнерлерди коюуга туура келген. Түнкүсүн сийиш керек болсо, үйдөн чыгып, тепкичтин жанында жасашым керек болчу. Эмне үчүн түш көрүп, саман матрацта жасап жатканымды түшүнбөсөм, эртең менен мен да көп урмакмын. Антония таеже да күндүзгү көйнөгүн кийип уктаса, Мишель байке апасы көйнөгүн кийип уктайт.

Уктоо жөрөлгөсү кадимки ырым-жырым боюнча өттү: адегенде жаткам, анан жеңемдин кезеги келди, анан таяке чаар кенеп шымын, ич кийимин чечип койду. Күндүз кийген кенен көйнөгү менен керебетти көздөй жөнөдү да, дубалдагы үстөлгө коюлган май лампаны өчүрдү. Мен, тентек, карабагандай түр көрсөтүп, баары бир карап калдым: ал жалынды өчүрүү үчүн эңкейгенде мен анын силуэтинин дубалга илинип турган кытайдын көлөкөсүндөй илинип турган дин-донду көрдүм. – Ой, кандай сонун! – деди ал, анткени ичкен шараптын баары аны ушунчалык ысык кылып жиберди. Алардын керебетинин жанында эки капкак, башкача айтканда, кургатылган анжирди сактаган эки чоң камыш себет бар болчу. Аларды кир жана майлуу чүпүрөк менен жаап, үстүнө агасынын таза ич кийимин кийгизип коюшкан. Төшөгүмдүн жанындагы кутуга нан менен кышында мектепке барганда башыма ороп алган жоолугун, ич кийимдеримди жана жеңемдикин сакташчу. Мен аларды жекшемби күндөрү Новарага мечитке барганда гана колдончумун. Таякелерибиз айылда кийбеш керек, пайдасыз кийебиз дешти.

Январь айында алар чочкону жок кылышкан. Колбасаларды даярдашып, чочко майын туздашты. Кайнатылган буттар чочконун майына чөмүлгөн терракоталык казанга сакталган. Аларды май айында жаңы төө буурчак менен жешчү, анткени салттуу түрдө аларды мурда жегенге болбойт. Бир жолу апрель айы экен, ачка болуп, нанга эмне жеерди билбей, жеңемден сурадым. Жеңем жинди болуп калдым деп кыйкыра баштады. Бир күнү мектептен кайтып келе жатып, качырдын

жолунда Офелия эжеси менен жолугуп калдым. Алар апасынан ажырап, атасы менен Франциядан кайтып келишкен.

Алар менден алда канча кубарып кеткен, аларга боорум ооруп: мен жашаган жерге киргиле, ушул убакта таежем суу алып чыгып жатат, меште казан тамак бар, алгыла, тамактангыла, бирок Эч кимге эч нерсе дебегиле.- Алар мага рахмат айтышып, ачкачылыктан улам менин кеңешимди эч ойлонбостон аткарышты. Май айында таякелери төө буурчак бышырып, чочко буттарын алганы барып, анын ордуна чочко майы салынган казан таап алышкан: табигый бул менмин деп ойлошуп, көп күн бою мага акча төлөйбүз деп урушкан. Ошол кезде мен абдан сыймыктандым, анткени мен биринчи жолу алардын ач көздүгүнө каршы чоң күрөштө жеңишке жеткендей жагымдуу сезимге туш болдум. Гигиенанын жоктугунан улам, бүргөлөр үйүндө тынчы жок эле. Түнкүсүн мойнума тиштеп, жеңем бүргөлөр канымды соруп албаш үчүн күн сайын кечинде мени зайтун майы менен майлап койчу. Эртең менен мойнум сырдалгандай көрүндү. Таежемге окшоп менин да башымды жууганга көнө элек бит болгон. Ал эми жеңем чачымды тармалдатып, чачымды суу менен майлап, кумшекер менен майлап турчу.

Ал эми классташтарым дайыма таза болушчу. Алардын эң кедейлери да мендей ыплас эмес болчу. Мугалим да мени ар кимден алыстатып, акыркы партага түртүп, маргиналдаштыруу ишине салым кошкон. Денем айтып жеткире алгыс кир болчу. Алар мени жылына бир жолу, шаардагы эң маанилүү Феррагосто фестивалында дарыяга жуушчу. Бир жолу апамды ойлоп жүрүп, жети жашта элем, мангалдын кайнап жаткан күлүнө түшүп калдым. Оң колумду күйгүздүм, жеңем мени доктурга алып барбай, күндө чөп менен дарылап жатты. Менде эки көгүчкөндүн жумурткасына окшош эки көбүк бар болчу, мен ооруп кыйкырып жибердим, бирок ал эч качан кыймылдаган жок. Мени чычкан кемирп жаткандай көрүндү.

Мен бир нече айдан кийин керемет жолу менен айыгып кеттим, менде дагы эле анын белгилери бар. Мектепте, бир жекшембиде балкондо отурганымда, түшүп келе жаткан кичинекей кыз менден аны менен мисс Винчензинанын катехизм сабагына баргым келеби деп сурады. Мен эмне экенин билбей калдым, анткени таежем мени эң маанилүү майрамдарда гана мечитке алып барчу, чиркөөгө баруунун маанисин түшүнгөн жокмун. Биздин үйдүн маңдайында бир дин кызматчы Буэми ата жашачу, бирок мен аны менен аз эле жолугуп, каалабай карачумун. Таежем ичим айнып: «Эгер аны менен сүйлөшсөң, ошол дин кызматчы сенин тилиңди кесип салат», - деди. Бирок мен катехизм сабагын өтүүгө уруксат сурап, күтүүсүздөн уруксат алдым. Ошол чөйрөдө өзүмдү дароо эркин сездим. Жаш келин мага китепче жана гезит берди. Мен Ыйса жөнүндө укканда абдан кубанычтамын, бир күнү ал мени менин биринчи жолугушуума даярдай турганын айтты. Мен бул тууралуу үйдө сүйлөштүм, алар мени али жаш экенимди айтышты. Группадагы кыздардын баары ушундай кылмак деп калп жооп бердим. Чындыгында алар буга чейин эле тастыкталган болчу, бирок жаш айым экөөбүз макул болуп, Сан-Никола дин кызматчысы менен датаны белгиледик: Корпус Домини күнү.

Ак көйнөк маселеси көтөрүлүп, бирок кимдир бирөө жеңеге кечилдер ижарага алып жатканын кабарлады. Көптөн күткөн күн келди: эртең менен ал мени чиркөө орозосуна коштоп барды. Ал кателик айым менен байланышууга эч качан демилге көтөрбөгөндүктөн, башка кыздар ошол жерде деп ойлоду. Жалгыз экенимди түшүнүп: «Жалганчы, орой» деп мени сөгүп кетти. Мугалим да ошол күнү эртең менен башка адамдар менен чогуу болгон. Ошол жерде турган кээ бир аялдар аны тынчтандырышты. Дин кызматчы келип, колумдан кармап, күнөөмдү моюнга алуу үчүн ыйык жайга алып барды. Ал мага мурун укпаган сонун сөздөрдү айтты. Бейишке учуп бараткандай сезилип, ичимден: «Дин кызматчылар тил кесишет деген туура эмес,

тескерисинче алар кичинекей кыздын азабын түшүнүүнү билишет», - дедим. Колумдан келсе сүйүнүп кучактап өпмөкмүн.

Ал мени тооба катары беш салам айтып, ордума кайтып келдим. Жеңе дароо менден дин кызматчыга эмне дедим деп сурады, мен мындай дедим: - Жаш айым мени моюнга алуу сыр экенин үйрөттү - дедим. - Ооба, бирок сен мага биринчи жолу айтышың керек, - деди гарпи. Эч качан. Жамаат болуп, чыгып баратып байкемдин колун өөп: «Мага батаңызды бериңиз» деп мажбурлашты. Мен чоң атам менен баштагам, дайыма бир эле сөз, анан бардык туугандарды кыдырып жүрдүм. Гаетана эже мага китепче берди. Ачка болчумун, бирок мага эч ким тамак берген жок. Адатта, салтанат аяктагандан кийин, печенье менен гранита алуу үчүн барга баруу адат болгон, бирок аларды үнөмдөө үчүн мания жеңип алган: түштө биз бир табак макарон жедик, түштөн кийин фотографика бардык, анткени туугандары апамдын сүрөтүн жөнөтүүнү сунушташкан.

Мен экинчи классты бүтүп, өтө төмөн баа менен өттүм. Ошол жылы жай бою айылда жүрүүгө туура келди. Мен каршы болдум: «Жок дегенде жекшемби күндөрү мечитке барып, жалгыз калган чоң атама барышым керек». Ал астма менен ооруган абдан жакшы адам болчу.

Кызы бир чети шалаакылыктан, бир чети кошуналарга, тууган-туушкандарга, кайын атага таарынып жүргөн күйөөсүнүн шартынан улам ага көңүл бурбай койгон.

I took the laundry to wash and took it to my aunt secretly from Michelillo otherwise there would be trouble. He didn't even feel love for his father: one day one of his half-sisters came to Castrangia to tell them that he had died. "If you don't go away, .foar, i, 18 I'll kick you in the butt" she told her.

Айылда кече болгондо музыкалык топтун мүчөлөрүнө «пеццо-дуоро» балмуздак өзгөчө консистенциясы үчүн аталган балмуздак сунушталат. Микеле байке, бул ага жакпагандыктанбы же адаттан тыш жоомарттыкка айдалып кеттиби, мени көрүп: "Концеттина, балмуздак алып кел" деп чакырды. Ошентип, мен сейрек учурларда жакшы нерседен ырахат алуу мүмкүнчүлүгүн колдондум.

Бир нече убакыт мурун Бакенондон келген доктор Косентино менин эсимде жок болуп кеткен бир деталды эске салды. Топ шаардын көчөлөрүндө ойноп жатканда, балдар парадга катышууга аракет кылышкан. Бирок алардын катышуусун актоо үчүн бир мүчөнү "таануу" керек болчу. Муну далилдөө үчүн ал күрмөсүнүн чөнтөгүнө колун салып койгон. Ошентип, мен Мишель байкемди ээрчип жүрдүм, ал эми башталгыч класстын мугалиминин уулу, атасы жок Джанни Косентино колун банда башчысынын чөнтөгүнө салып жүрдү.

Согуштун ортосунда Новарада кээ бир бомбалар түшө баштады. Баары качып, кээ бир тааныштарыбыз биз менен Кастрангияга баш калкалашты. Мен үчүн бул кече болчу, анткени мен компанияда боло алам. Анда-санда сыныктардын ышкырыгы угулуп турду. Орландо кондитердик дүкөндүн ээсинин уулу бомба жарылып кеткендиги тууралуу кайгылуу кабар да келди. Домодоссоладагы эне төртүнчү

жолу боюнда бар, Роза жана Антониетта менен жалгыз калды. Атамды Сицилияга Берсальер болууга чакырышкан. Кеткенден бир нече ай өткөндөн кийин, ал апасы Эмма аттуу кичинекей кызды төрөп бергенин жана ал үйгө кайтып келүү мүмкүнчүлүгү бар экенин билди, анткени ал төрт баласы менен бошотулушу керек болчу.

Тилекке каршы, ал Домодоссолага келгенде, ал ачуу сюрприз тапты: Эмма 12 күндөн кийин жашоосун токтотту. Эки күндөн кийин фронтко кайтууга туура келди. Бир нече айдан кийин - бул 8-сентябрдан кийинки белгисиздик жана туруксуздук мезгили болчу - ал аскер кызматынан качып, Новарага кайтып келип, апасына кошулуу үчүн согуштун бүтүшүн күтөт. Ал кичинекей бут кийим тигүүчү цех ачкан. Күн сайын мен аны көргөнү барчумун. Жашыма жараша уялчаак, бирок кыраакы болгондуктан, менде атам турмушка чыккан аял менен, бирок аскер кызматчысы менен жатып калат деген интуиция бар болчу. Бир күнү мен Пьяцца Бертоламинин бийик көчөсүндө жайгашкан кассага кирдим. Кийинки дүкөндүн адамы атам менен сүйлөшүп жаткан. Апамды алдап жаткан атамдын көзүн чийүү үчүн сөөмөй жана ортоңку манжаларым менен тыкылдадым. Атам жылмайып "Өз ишиңди кыл" деди эле кошунам мени кармап калды. 44-жылы өзүнө окшогон тармал чачтуу кара тору бала төрөлдү...

Бадиавецкияда анын чоң атасы ашказан рагы менен ооруп калган. Таежемден уруксат алдым, барып көрүүгө. Мен Кастраниядан тез-тез түшүп келип, дарыяны бойлой басып жүрчүмүн. Төшөктө жатып эсимде, тынч. Чоң энем дагы эле дүкөн менен алек болуп, ага аз убакыт бөлчү. Ал чымындарды кууп чыгуу үчүн анын колуна зайтун бутагын койду, бирок ал начарлап, күчү жетпей калды, мен аларды андан кууп чыктым. 1944-жылы 2-ноябрда 66 жашында Бейишке учуп кеткен. Атам дагы эле Сицилияда болчу. Маркумду акыркы сапарга узатуу зыйнатына агалары да катышты.

Анда-санда апамдан кат келип турчу. '45-жылы атам Домодоссолага кайтып келип, 46-жылы агам Жузеппе төрөлгөн.

Төртүнчү бөлүм - Май, өрмөк жана жаман көз

Бүткүл дүйнөдө согуш жүрүп, байланыш кыйын болуп, апамдан кабар алган жокпуз. Бактыга жараша, атам Сицилияга Берсаглиери корпусуна чакырылып, бир нече күн эркиндикке чыкканда ал мага конокко келди. Согуштун айынан айылда эл көп болчу. Жер которгондор адатта он беш күн турушкан, бирок андан кийин шаар бомбаланып калуу коркунучунда болгондуктан, алар жыл бою айылда болууну туура көрүшкөн.

Анда-санда ошол адамдар менен баш калкаладым. Төрт балалуу үй-бүлө тамак-аш тартышса да маанайы жакшы болчу. Мен ушунча кургатылган инжирди эч кимге бербеген байкемдердин ач көздүгүн көрдүм: жакшынакай бир ууч алып, тымызын алып келдим. Мен алар үчүн эртең мененки тамакка берген төө буурчактын бир бөлүгүн сактап койдум. Жада калса катуу нан: апам мектепке барар алдында чөнтөгүмө салган кесимди ошол балдар менен бөлүштүм, анын ордуна алар мага жазуу үчүн кагаз беришти, алар мени селкинчекте ойнотушту, алардын бири оюнчуктарды, отургучтарды жана Ал мага жана анын карындашына белек кылган куурчактар үчүн керебеттерди, ал эми эжеси бизге чүпүрөк куурчактарды жасап берди.

Кээде мен дарыяга түшүп кетчүмүн, ал жерде тегеректеги аялдар кир жууганы барышкан, мен ошол жерде эки чоң таш менен илинген идиштеги сууну жылытуу үчүн күйгүзүлгөн отко таң калып карап

турчумун.. Мен жеңемдин мындай операцияларды жасаганын көргөн эмесмин. Ал дээрлик эч качан жуунчу эмес же майлуу жана өтө кир кийимдерин ачыкка чыгарбаш үчүн эч ким жокто дарыяга барчу.

Кээде үйдө токулган зыгыр буласынан эки-үч күн бою таштарга жайып жүргөн аялдарды байкадым. Аны суулап, аптаптуу күндүн астында агарып кеткенче кургатып коюшту. Таежем мени дайыма үйгө чакырчу, бирок мен укпагандай түр көрсөтчүмүн. Согуш учурунда анын келини да Туринден кичинекей кыз менен кайтып келген. Өгөй уулу Сальватореге болгон урмат-сыйынан улам ага ханышада мамиле кылышкан. Ошол мезгилде алар айылда калышты жана эжеке жакшы таасир калтыруу үчүн жыпар жыттуу самын, зыгыр сүлгү, идиш кургаткыч, дасторкон жана майлыктарды алып чыкты. Тескерисинче, мени кулдай көрүп, фонтандан суу алып келүүгө жиберешти, анткени конок жөнөтүү уят эле.

Рождество келип, түндүктүн каада-салты боюнча, эртең менен келинге Ымыркай Исанын кызына сонун белеги берилди: куурчак үчүн кооз идиштер жана тарелкалар. Мен ал үчүн сүйүндүм, бирок ошол эле учурда менде мындай нерселер эч качан болбогондуктан ачуум жарылды. Барган сайын алсырап бара жаттым. Жүзүм бар болчу, бирок аларды жегендин шору: шарап үчүн аларды кысташ керек болчу. Коңшулардан уурдалганын гана жей алчу. Фундук чогултулган, бирок аларды сатуу үчүн. Мен токойдогу белчелерге окшоп тымызын жедим. Таякелерим Рождество жана Пасха майрамында гана печенье жасоо үчүн сүт сатып алышчу, мен аны кайнап жатканда чай кашык менен майсыздандырдым. Таежем мага куурулган жумурткаларды сейрек даярдайт. Ал мага кууруп берет деп көп үмүттөнчүмүн: - Бир аз болуп, жумуртка тууй баштаганда (ал Мессинадан келген жаш жигит элет аралап, жумуртка чогултуп, жаңы эле узатып жүргөн) биз таштайлы. аларды сатып, акча ала алат -. Ал эки ай жумуртка чогултуп, анан саткан.

The people of Messina who bought the eggs probably had a chick in their hands. The figs had to be sipped, only a few could be eaten, the others were left to dry in the sun to sell or preserve for the winter. In the month of October, beautiful chestnuts were made in the evening. If there were any peeled ones left over, my uncle would leave them on the table in the little room (not on the plate but on the mat greased by the oil that dripped from the lamp) and in the morning, when he got up at four to go to work, he would wake me up and hand me the chestnuts and say to me: "You have breakfast". I obeyed and ate them out of hunger, but they tasted like oil and inevitably gave me a stomach ache. The uncle bragged around: - I love my niece, I even prepare chestnuts for her when it's still late at night -. My uncle actually had hatred in his eyes. Every now and then they were yellow, fiery red when he got angry: even if small, those eyes invaded his face. They were small and deep like narrow holes with hate pouring out of them. Meanwhile, dysentery and worms triumphed. Every now and then my aunt gave me a teaspoon of oil. This keeps the worms away, she muttered to convince herself... then she began with the .foar, i, 18 "prichentu":-Mazzai un vermu gruossu quennu à pagana, ùa u mazzu chi sugnu all Christian. Or on Monday you hear, or on Tuesday you hear, or on Wednesday you hear, or on Thursday you hear, or on Vinardì you hear, or on Sabutu you hear, matteia du jurnu of Easter u viermu sturdudu a tierra casca.-

(Мен бутпарас кезимде бир семиз куртту өлтүргөм, эми аны христиан катары өлтүрөм. Ыйык Дүйшөмбүдө, ыйык шейшембиде, ыйык шаршембиде, ыйык бейшембиде, ыйык жумада, ыйык ишембиде, Пасха күнү эртең менен. таң калган курт жерге түшөт).

Кантип аман калганымды билбейм.

Бул жерде биз кашаа ачабыз.

Көп жылдар өттү, ичим ооруп калды. Бир бөлмөдөй болгон аппараттар менен рентгенге бардым. Жарасы барбы деп мага ак папа беришти. Тилекке каршы, эч нерсе көрүнгөн жок. Рентгенолог гастрит экенин айтып, ооруну басаңдатуу үчүн паллиативдерди берди. Бир кашык сууну иче албай турган абалга жеттим. Жашым элүүгө жакын болчу. Пьяченцадан келген Армандонун досу Паоло мени адиске көрсөтүүнү сунуштады. Ал доктор Мацзеого да келди. Гастроскопиялык аспап кекиртектен ары кире алган эмес. "Мен бул аялды кантип сактап калаарымды билбейм," деди дарыгер, "пилорус жабык". Гастроскопиядан өткөндөрдүн баары бөлмөдөн өз алдынча чыгып кетишти. Мен IV менен замбилде. Врач эки айга катуу шыпаа жазып берди. Кайтып келсем дагы аспап өтпөй калды. Дагы бир дагы күчтүү дары үч ай.

Биринчи жолу баргандан беш ай өткөндөн кийин, аспап пилорусту жарып чыга баштаган. "Керемет!" - деди доктор Мацзео. Түтүктү алып салгандан кийин, ал тубаса же тубаса экенин түшүнүш үчүн мага көптөгөн суроолорду берди. Мен ыйлай баштадым: «Балким, Зизи мага курт үчүн анда-санда берген майыдыр». Дарыгер колун чачына салып: "Май? А сен дагы эле тирүүсүң!". Дарылоону улантып, мен анда-санда гастроскопияны кайталап турдум.

Менин өмүрүмдү сактап калган доктор Мацзеонун аркасы менен, азыр бир нече жылдар өткөндөн кийин мен тамак-ашты бир аз кармагыч дары менен гана ырахат алам.

.foar,p,16 When someone called her from the balcony her aunt kept her head spinning. They then advised her to take a small glass of ferroquine on an empty stomach. She convinced her husband to buy it and in the morning she gave me a glass too.

Furthermore, superstition also reigned in that house. His uncle always had a headache from the wine he drank, but according to him the cause was someone's evil eye. The wife had to ward him off: she took a plate with water, poured in some salt and a drop of oil and then began with the prichentu for the headache: .foar,i,18 - Oglu biridittu, ogliu santissimu, trasi ta sta house and chase away this morocchiu, ogliu biriditto get out and chase away this mammucca... foar,p,16 (Blessed oil, most holy oil enter this house and chase away this evil eye, blessed oil get strong and chase away this devil...).

Бул мубарек майдын тайгактары, алардын ишеними боюнча, жаман көздөн кеңейген. Ошондон көп өтпөй бөлмөнүн төрт бурчуна суу чачылып, башы ооруп кетти.

Жараларды айыктыруу үчүн өрмөктөрдү май менен кошуп, эттен бир аз сорпону жасашкан. Бул үрөй учурган аралашма, алар жаңылбас эле! Эртең менен мага магнезия кошулган бир стакан суу беришти. Бир аздан кийин баары титиреп, өзүмдү бошотуу үчүн суукка чыгууга туура келди. Мен айыгып калгандан кийин алар мени сыйкырчылык кылган аялга жөнөтүштү: ал мени жип менен башымдан бутуна чейин ченеди, горизонталдуу колдорумду ошол эле менен ченеди. Эгерде бир кесим жок болсо, ошол жылы өлүмдөн сактайт.

Ал тургай, абысындары Кудайга, Ыйыктарга, Мадоннага ишенишкен. Жыл сайын 8-сентябрда алар Тиндариге, шаардан кырк чакырымдай алыстыкта жайгашкан Кара Мадоннага арналган ыйык жайга жөө басышты. Мен беш жашымдан баштап ошол тообаны кылышым керек болчу.

Тиндари тыва дылга а жылдарның дугайында, аңаа күүселдеңерден кэпсини (тапочка) кылган. Таякем убагында ууга чыгып, үйгө бир-эки жапайы коёнду алып келип тамак жасап берет. Эже жакшы таасир калтыруу үчүн фарштан жасалган баклажандарды да даярдап койгон.

Күзгүгө карады да, чүпүрөк менен жүзүн тазалады. Убагында “Заза кайда, сулуум” деген ыры мода болуп, “zizi” деп атаганды адат кылып алгам.

Таңга маал жетүү үчүн кечки он бирлер чамасында Тиндариге жөнөдүк. Морттугумдан чарчап, чарчадым, мен далай жолу таза суу сурадым, бирок алар башка чарчаган адамдардай күркөлөрдөн сатып алышпады: чиркөөнүн жанындагы ысык суу аккан жалгыз фонтандын жанына кезекке турушту. Ысыкты басууга жардам берген жок. Салт боюнча алар нохут, төө буурчак жана канеллини төө буурчак сатып алып, анан мечитке барышып, Мадинуззага дуба кылышты да, сыртка чыгып баратканда айылдаштары менен аталык туугандарыма жолугуп калышты. Түштө биз тегеректеги зайтун дарактарынын түбүнө тамактанганга бардык. Ушунчалык чарчаганым өкүнүчтүү, ошол күнү досторумдун алдында жакшы таасир калтыруу үчүн дайыма аппетиттүү тамактар бар болчу. Түшкү тамакка мешке бышырылган жапайы коён кирди, ага бир нече жолу кечинде ага ууга чыгып кетчү, баклажан менен калемпир, жүзүм жана колго жасалган печенье. Үйгө кайтуу үчүн достор транспорт каражатын алышты: машина же ат араба. Мен карап турдум, буга чейин жөө кайтуудан баш тарттым. Атка мингенге байкем болсо гана, антпесе кыйналчумун.

Бешинчи бөлүм - үкүлөр

Дагы эле дин темасында, менин агам бир туугандыктын мүчөсү болгондуктан, алар Палм жекшемби күнү Сан-Жоржио чиркөөсүндө күнөөсүн моюнга алып, баарлашууга милдеттүү болчу. Салтанат эртең мененки саат беште өттү, дин кызматчы адегенде чиркөөдөгү бардык эркектерди мойнуна алды, андан кийин аялдар үчүн конфессияга бет алды.

Кезек чоң кара жоолукчан таежесине келгенде, ал кийимди мүмкүн болушунча жабуу үчүн торго жакын алып келди: ромашка менен ингаляция кылуу керек болуп калды. Ал мойнуна алды да, анан: - Эми кезек сага - деди мага. Жыл ичинде мойнума алгым келсе да, кыла албадым. Таежем: «Теңирди шылдыңдабай эле кой, жылына бир жолу жетет, антпесе үй ээсин алганга татыксызсың, көзүң менен да күнөө кыласың» деп урушту.

Саат тогузга жакын Ыйык Месса, биригүү жана түз үй. Адаттагыдай болор-болбос себептерден улам таякеси сөгүнүп, нервинен жөтөлүп калды. Сөз менен айтып бүткүс көрүнүштөр болуп өттү: эгер ал күнү кандайдыр бир себептерден улам кимдир бирөө керек болсо, түкүрө алышпайт, антпесе Теңирди оозунан ыргытып жиберешмек. Эгер кырсык болуп калса, кумуранын капкагын алып, ичине түкүрүп, суюктукту кайра суу менен шекер менен ичет. Ыйык жумада адамдар кечки хутбаларына катышуу үчүн түнү болсо да айылда калышчу. Бейшемби күнү коломб даярдалды, сууга кайнатылган катуу

бышырылган жумуртка жана уулуу боечу ингредиент болгон анелла менен түрдүү формадагы печенье камыры. Орозо күнү эртең менен биз бардык чиркөөлөрдү кыдырып, буудайдын көчөттөрү менен кооздолгон чиркөөлөрдү кыдырып, андан кийин неберенин үч жалбырагын (жыты күчтүү дары чөп) жутуп алдык, бул жыл бою бакубат жашоого кепилдик берди.

Айкаш жыгачка кадалган Исага зыян келтирбөө үчүн күндүз иштөөнүн кереги жок болчу, эгер сен тиксең ийне чакчудай, денеңди оорутуп алуу коркунучу бар экенин көрсөң ж.б.у.с. Ошол куну эмне кылсам да урган жокмун, болбосо Иса ыйламак. Ишемби күнү саат он бирде Тынчтык жана кайра жаралуу массасы болду. Балдардын баары ыйык кызмат кылуучунун батасын алуу үчүн көгүчкөндөрдү алып келип, андан кийин жешти. Мен бул канааттанууну эч качан ала алган жокмун, анткени Пасхадан кийинки шейшембиде уюштурулган мектеп саякатына көгүчкөнүмдү эки жумуртка менен сактап калууга туура келди. Мугалимге жумуртка тартууга туура келди. Пасха күнү алар мага ашыкча чыгым болбош үчүн падышалык макарондон жасалган бир аз козу, эң кичинесин сатып беришти. Таякеси сараң болгондуктан, оттун үстүндө пайда болгон көө менен бут кийимин жылтыратты. Таежем бир иштин бүтүп калганын билип, акчасын төлөп коюшса, «акчаны алып келген бекен байкеңизден сураңыз» деп кеңеш берди.

Ал козголуп, ага он лирди, мага беш лирди бергенге чейин, ал экөөбүз аны эки кичинекей кулдай сүйүп кала жаздадык. Акчамды корото албай койдум, анткени ал чочкиканага арналган. Бир жолу жеңеме лотерея ойногум келгенин айттым. Ал жеңем деп ишенгендиктен макул болгон. Меники калп эле. Чындыгында мен классташтарыма салыштырмалуу кийинүү жагынан да начар сезчүмүн: алардын юбкалары бар болчу, бирок таежем аларды жактырчу эмес, мен толук көйнөк кийүүгө аргасыз болдум. Алардын баары ак, күрөң же көк пахтадан тигилген тизе байпактарын кийишчү, мен анын кызгылт сары түстөгү байпактарын

жасаш керек болчу, бул түс башкаларга караганда арзаныраак. Мен аларды тизеден өйдө ийкемдүү боо менен кийдим, бирок эң чоң көйгөй - буту жок, бутума чейин жеткени. Анын үстүнө мен кыска байпак кийдим. Мен буга чейин эле маргиналдуу болчумун жана кийимим менен да өзгөчөлөнүшүм керек болчу. Беш лирге мен эртең менен сабакка кире турган жакшыраак байпак сатып алууну пландаштыргам. Ошол күнү дүкөн жабык болчу. Акчаны алып үйгө бара албадым, анткени таежем таап бермек. Мен аларды качырдын жолунун боюндагы таштын астына катып коюуну ойлодум. Түнкүсүн жамгыр жаап, кагаздан жасалгандыктан, алар толугу менен ыдырап кетти, эртеси эртең менен аларды алганы барганда түшүндүм.

Арадан он беш күн өтүп, жеңем лотереядан уттунбу деп сурады. Ошондо да мен чынчыл эмес элем, ооба дедим. Ал акча эч качан келген эмес. Касиеттүү жума күнү Кайгылуу айымдын урматына жүрүш учурунда агайга жолугуп, андан түшүндүрмө сурады. Уяттан өлүп жаттым. Албетте, ал эч нерседен кабары жок болгондуктан, анын катуу көз карашынан улам жеңем эки чаап жиберди. Дайыма мектепке өз каалоом менен барчумун, бирок жыйынтыгы начар болчу. Мени эч ким түшүнгөн эмес жана сунуштардын аркасында мен ар дайым көтөрүлүп турчумун, ошондуктан апам мени дайыма окууга мажбурлап жатканына тынч болчу. Мен мышык менен эле жакшы болчумун, бир күнү мас байкем шаардан бир чөйчөк менен кайтып келгенде, жаныбар өзүн багуу үчүн бир кесим алып келген. Жоокерлерден калган мушкетти алып, аны ачык талаада өлтүргөн. Бул мен үчүн чоң көңүл калуу болду.

Кырман маалында кошуналардын короосунда калган буудай-арпа дандарын терип, баштыкка салып, дарыядагы Тиндара айымдын тегирменине алып бардым. Анан мен Новарага унду апамдын аталаш бир тууганына алып бардым, ал эки кичинекей баласы менен жесир калгандыктан, эртең менен токойго отун тергени барып, ун алып

келгендерге нан даярдаш үчүн меш күйгүзүп, акча таап, балдар үчүн бир аз нан.

Сентябрь айында инжир бышканда, мен өсүмдүктөрдүн үстүнө чыгып, даамдуу мөмөлөрдү терип, бутактарга илгич менен илинген камыш себеттерине салып койдум. Анжирлерди кесип, күн астында кургатуу үчүн чатырга коюшту. Бир нече күндөн кийин алар кургак болуп калды. Чоң себеттерге отургузулган, алар кышында жешкен. Ошол сонун мезгилде айылдан кошуна Мария айым кургатылган инжирди даярдап келген. Мен ага көп жолу барчумун. Ал көп баланын энеси болгон. Алардын бири Кармело эпилепсия менен ооруган. Анда-санда аны таппай калышты. Тынчсызданган апа аны издеп жөнөдү, мен аны ээрчитип кете жаздадым.

Мен 5-класста окуп жүргөндө мугалим ата-энебизге «Кичинекей Альп» тасмасын көрүү үчүн кинотеатрга алып барарын айтышыбызды суранды. Таякелер: "Сен ошол таштандыны көргөнү барбайсың". Карама-каршы жактагы дин кызматчынын жээни: «Аны жөнөтүш керек, мен да көргөн жокмун», - деп укту. Анан алар жылып, мен кете алдым.

Апасынан таттуулар менен пакет келиптир. Мен мектепке бир аз алып келдим. Ал кезде ачарчылык болуп, жада калса таттуулар да тартыш болуп турган. Мен бешинчи класста окуп жүргөндө мугалимимдин эжеси төртүнчү классты окучу. Ал менден кедей, оорулуу кызга таттууларды сурады, мен анын баарын калтырдым.

1945-жылы атам Домодоссолага кайтып келди. Мен аны 1946-жылдын апрель айында кайрадан көрдүм жана анын жанында бала күтүп жаткан апам да болду.

Ата-энем менен он чакты бактылуу күндөрдү өткөрдүм. Мен чоң атам, чоң энем, таякелериме көп барчумун, ошон үчүн каалаганча жеп, аларды саткан таенемден газдалган сууларды көп иччүмүн. Акырында апам мени өзү менен бирге Италиянын түндүгүнө ээрчитип баргысы

келди, бирок жеңем дайыма жалганчы жана өзүмчүл болгондуктан, мени өзү менен калтырууга көндүрдү. Мен бешинчи класста окучумун, морттугумдан улам кыйналчумун. Сынак күндөрү инисинин төрөлгөнү тууралуу кабар келди. Толугу менен бактылуу, бирок ошол эле учурда кайгылуу, кубанычтан жана азаптан ыйладым. Мугалим ошондон уламбы, экзамен учурунда оозумду ачпасам да мени көтөрдү. Ошол жылы айылда орто мектепте секция түзүшүп, менин классташтарымдын дээрлик бардыгы ага кирүү үчүн кирүү экзамендерине даярданышкан. Мен үчүн эч кандай мүмкүнчүлүк болгон жок: менин таякелерим бул типтеги мектептерде үкүлөр гана окушат деп ишенишкен. Чынында, алар орто мектепти аяктагандан кийин, магистр даражасын алуу үчүн Мессинага барышы керек болчу. Ата-энем китептердин акчасын жөнөтүүнү ойлонушу керек болчу, алар эч кандай чыгаша кылмак эмес. Окуумду улантам деп ыйлай бердим. Андан кийин алар мага эки жылдык кесипкөй курска, эки жылга созулган өтө начар орто мектепке кирүү мүмкүнчүлүгүн сунушташты. Ал жакка эң кедей адамдар барышты, кандай болгон күндө да мен кабыл алдым. Алды-артты басып, эртең менен жана түштөн кийин курска катыштым. Мектептин ичи аралаш эле: эң ызы-чуу эркектер математикадан сабак берген директорго кол көтөрүштү, италиялык жана француз мугалимдерин да чалкасынан түшүрүштү. Кыздарга үй жумуштары, эркектерге айыл чарба билимдери үйрөтүлгөн. Чынында, биз эч нерсе үйрөнгөн жокпуз. Менин пайдам уялчаак болуу жана окууга болгон суусап болуу болду.

Окуу жылы аяктаганга чейин мугалимдер бизди кайрымдуулук театрына даярдап коюшкан. Мага көчө кирпичи болуп кийинип келбет кылышым керек болчу. Агасынын кепкагы бар экен, шорты жок экен. Таежеме айтсам, ал: «Силер акмак экенсиңер, байлап койгонсуңар» деди. Көңүлүм чөгүп кеткен жок: мен чачтарачтын аялы Лиэзага барып, уулунун шымын карызга алып берүүнү сурандым. Ошентип, спектакль

болгон күнү залда отурган агаларымдын айласы кетип, кол чабуулардын астында көчө кирпигиче кийиндим.

Тилекке каршы, ошол эки жыл да өтүп кетип, мен мурункудай эле сабатсыз бойдон калдым деп биротоло мектепти бүтүрдүм.

Алтынчы бөлүм - Мени кечир (Жылдыздардын жарыгы)

Август айында атам жана мен биринчи жолу көргөн иним менен апам конокко келгенде мен он эки жашта болчумун. Анын кичинекей жүзүн көрүү мени кубантты жана ал күндү жашоомдогу эң сонун күндөрдүн бири катары эстейм. Ата-энем мени кайра мектепке алып кетүүнү чечишти, бирок таежем аларды бул ойдон бир нече жолу кайтты: кесипти жакшы үйрөнөм деп мени тигүүчүлүккө жиберет. Ошентип, менин эркиме каршы болду. Ата-энем кетишти, мен келесоодой Сицилияда калдым. Ошондон кийин тынчым жок, ар дайым тымызын ыйладым. Ата-энем мени албетте алардай сүйбөйт, кызындай чоңойтушкан (кыз да мендей азапты башынан өткөрмөк) дешти абысындарым. Күндөрдүн биринде жеңем мени жумушка аласыңбы деп, апам да кесипти үйрөнгөн шаардагы эң мыкты тигүүчүгө барат. Кийимчи буга чейин сегиз кызым бар экенин, санын көбөйтө албайм деп жооп берди. Эртеси таежеси аны көндүрүү үчүн жумуртка алып келип, ал: - Бир айдан кийин кайра кел, балким, шакирттердин бири Туринге кетип жаткандыр, жээнине бош орун калыптыр, - деди. Убагында бир айдан кийин жеңем мени лабораторияга жөнөттү. Бою бир жарым метрден ашпаган жаш айым мени тосуп алды: - Макул, мен сени боорум ооругандыктан алып кетем, айылда жүргөндөн көрө мага келгениңди жакшы көрөсүң деп ойлойм. жеңең менен». Ал мындай деп

ойлогондо таптакыр жаңылган эмес. Эртеси саат сегизде мен келдим. «Лабораторияны шыпырууну башта, - деди ал мага, - анан полду жууп аласың. Окуя мага сасый баштады. Колумдан келишинче тазалоого кириштим. Боям кичинекей болчу, он эки жашта элем, бирок сегизге көрүндүм.

Мен пол жууганды билчү эмесмин: айылда таштан, ал эми айылда плитка болгон жерде жеңем эскирип калбасын деп эч качан жуучу эмес. Колумдан келишинче аракет кылдым, бирок тикмечи жакшы жуунбагандыктан мени эшек деп атады. Саат тогузда жумушчулар келип, жаңы ишке кызыгып киришти (кичинекей кыз). Баары мени аяшкандай карашты. Мен алардын сүйлөгөнүн угуп, жашоонун маанилүү нерселерин билбей таң калдым. Анда-санда мага тикмечиликке жумуш беришип, мага жакпаган иштерди, окуй албай калганыма ачууланып калышчу. Күндүн жакшы жагы бар эле: түштө айылга кайтпай, үйдө тынч тамактанып, дасторконго салфетка жайып, стаканды, суу бөтөлкөсүн, тарелканы койдум. Кыскасы, бир сындырым катуу нан менен сыр жегенди карапайым адамдардай эле дасторкон жайганды жакшы көрчүмүн. Түшкү тамактан кийин менден тогуз жаш улуу, тигүүчүлүк менен алектенген кошунама бардым. Ал менин жөнөкөйлүгүмө көзүмдү ачууга жардам берди. Аны менен апасы, пил буттуу эжеси жана дагы бир инвалид жашаган.

Sometimes they invited me to have a bowl of soup. The seamstress asked me to help her do cross-stitch embroidery on children's clothes. Once I had a crisis of sadness and left the job half done. Another time, out of spite, I took the ash from the brazier and sowed it along the staircase. They said: .foar,i,18 "Who eve foar? Will I catch a disease?". .foar,p,16 In the end they understood me and forgave me.

Кээде жетим балдар менен ойнош үчүн Антониано балдар үйүнүн кечилдерине барчумун. Мен аларга бир аз көз арттым, анткени алар өз күндөрүн иреттүү өткөрүшкөн. Алар дасторконду дайыма жакшылап

жайып жешчү, анан ойношчу жана акырында белгиленген убакыттарда сыйынуу менен өздөрүн Кудайга арнашкан. Мен ойлодум: - Бактыга жараша, алардын ата-энелери жок, бирок кечилдер менен жакшы жашашат, ал эми менин ата-энем бар, бирок аргасыздан таякелердин аюулары менен жашашат -. Аларга билгизбей, кийинки кызыксыз сурактардан качуу үчүн анда-санда айылда жашаган атамдын таежесине барып турчумун. Мен ата-энеме мени алып кетүүнү суранып кат жөнөтүү үчүн андан акча сурадым.

In November of every year they took me to the Sant'Ugo fair which took place in Piano Vigna. In this location the paternal grandparents set up a shed where they prepared grilled meat and sausages which they sold together with a good glass of wine. For me it was an opportunity to be together with my paternal relatives, taste good meat and drink a colored soda, look at the stalls selling braziers, lanterns, earthenware pots, quarts and .foar,i,18 bumbaelli. .foar,p,16

Эртеси биз кайрадан Бадия Веккияга Сант'Уго майрамына бардык, масса, чакан кортеж, анан кайра мага колбаса, нан жана сода сунуш кылган чоң атам менен чоң атамдын дүкөнүнө бардык. ички боюнча.

Рождествонун алдында бир жолу Мессинага 3 күнгө бардык. Бир тууганыбыз менен жаттык. Мен аны бир аз жактырган жокмун: таякелерине аны алаксытып, базардагы дыйкандын жумурткасын уурдап кеткенин айтты. Мен катехизмде уурулук кылбаш керек экенин билгем. Кечинде кызым менен айкел жасаган мырзага бардык. Берешен болсом, таякелерим сатып алайын деп акча беришти. Кастрангиянын майланган үстөлүндө мен туулган күнүн кура алдым. Аспаржа бутактары жана кээ бир пахта үлүштөрү менен кепе түздүм. Кечинде майга малынган жаңгактын кабыгынан жана Бөбөк Исанын жанында жиптен жасалган эки шамдын атмосферасынан ырахат алдым. Мишель байке да бул идеяны баалап, мага сыйлык бергиси

келип: «Нтоиа, эки тиккенин кабыгын аарчы» деп, жеңем аларды жаткырылган керебеттин астына алып кирди.

Мен Новарада жалгыз уктап калганда, Рождество майрамында кошунам Антониетта менен Аннунзиата чиркөөсүндө эртең мененки саат 5те болгон кызматка бардым. Чиркөөнүн арткы жагында ыйык кызмат кылуучу отургучтарды акы төлөп берген. Аларды үйдөн алып келдик. Кайтып бара жатып, инженердин кир жуугуч аялы Каролинага бардык, ал тепкичтин астында эртең менен эрте иштеп жаткан. Ошол учурда ал Сан-Франческодогу фонтандан чоң кварталар менен суу алып, жыгач ваннаны толтурууга кеткен. Ал: "Кауси, бул жерде күтө тур, мырзалардын кечээ кечинде печеньеси калганбы, көрөйүн, эртең мененки тамакты ичесиң" деди. Ал дээрлик эч качан куру кол кайткан эмес. Мен Антонеттаны келүүгө чакырдым, биз мангалды күйгүздүк. Каролина жегенге башка эч нерсе таппай калганда, мен ашканага барып, бир кесим катуу нан жана бир стакан "бумбаэлло" суусун алып келгем. Саат 8ге чейин стоянка жасаганга токтодук, анан коштоштук: мен устаканага бардым, Антониетта 8 бир тууган жалгыз кызы болгондуктан апасына жардам берүү үчүн үйүнө кетти.

Новарада эле өзүмдү жаран катары сездим. Тури таятамга барганда анын терезелерин тазаладым, ал мага "чап" берди. Мен тырмак боёгуч сатып алганы бардым. Мен да таякелериме жолугаарымды сезгенимде аны кетирүү үчүн эриткич сатып алдым. Мен порошок катары талык колдондум. Аттиң: бир күнү аны бетиме таштап, кыйналып, чаап, сөгүп өттүм. "Бул таштандыга акчаны кайдан алдың?" А мен: «Унун экенин көрбөй жатасыңбы?» дедим. Ал ортодо кошуналар башка конушка көчүп кетишкен. Бир күнү мени циркке чакырышты. «Менде акча жок...» дедим. Аларды мага карызга беришти. Түштөн кийин матростор лабораторияга шоудан ырахат алуу үчүн: трапециядагы маймылдар, ат үстүндөгү балдар, пилдер, клоундар, мурда көрбөгөн нерселер. Тилекке каршы 8 лир алууга туура келди.

Бир нече күн өткөндөн кийин, мен Кастрангияга бара жатканымда, Сан-Сальватореде фермерлерден сатып алган жашылча-жемиш салынган баштык менен классташымдын апасына жолугуп калдым. Шаарга кайтсам болобу деп сурады (ошол кездеги менталитеттен улам ал аянтка сумкасын алып баргандан уялчу!). Акчанын учу менен акча тапсамбы деген ой менен макул болдум. Тилекке каршы, үйүнө араң жетип, төрт жаңгак менен сыйлады. Мен жүрөгүмдү жоготкон жокмун. Мен Фантинадан келген айымга стоянка сатып бир лира таптым. Картондон Буратинолорду буттары жана колдору жип менен кыймылдатып жасадым. Кээ бир балдар аларды бир нече центке сатып алышкан. Дагы бир идея: кедей балдар үчүн күндөн коргоочу көз айнек. Барлардын алдынан тунук түстүү момпосуйларды издеп жүрдүм. Кант кагаз менен алкакты кесип, башка центтерди калыбына келтире алдым. Эки айдан кийин 8 лирди кайтарып алдым.

Чоң атасы улгайып калганына, беш жашынан бери астма жана грыжа менен ооруп жүргөнүнө карабай, кызы дээрлик барбагандыктан, айылга алаксыганга аракет кылган. Келини Мессинадан келгенде жайдын эки айында жакшы болчу: ал анын кийимдерин жууп, үйдү жыл бою топтолгон нерселердин баарын тазалаш үчүн оодарып салган.

Экөөбүз жолукканыбызда: «Апаң шерменде экен, байкуш абышканы ыпластыкта ушинтип азаптай албайсың» деп калчу. Кечинде отчет бергени барсам, жеңе кайын сиңдисин сындап: - Жаран экен, өзү каалаганын ойлойт - деп. Ошондо мен: «Туура айтасың, мен сенин тазалоону көрдүм: жада калса заараны кислота менен жуусаң, кайра жылтырап калды» деп жооп бердим. Ушул учурда ал мени бир чапты, анткени булар жөнүндө сөз болбошу керек жана мен жийиркеничтүү болдум.

Бир күнү чоң атам акча берип, устаканадагы кыздар айтып жаткан ыр китебин сатып алдым. Бир топко чейин жашырып жүрдүм, бирок бир күнү кечинде убактым жок эле, байке байкап калып: - Бул чиркин

таштанды да, эми бейбашка айланып бара жатасың - деп сөгүнүп кирди. Ошол сөздөрдөн мурун мен аны бетине ыргытып жибердим. Ал менин баш көтөргөнүмдү көрбөй калып, шымымдын курун ылдый түшүрүп, мени катуу сабап кирди. Мен он үч жашта элем, ал аялына: - Мен бир аял түндүк Италияга кетип жатат деп уктум, жээниңизди айылга ээрчитип, аны менен ата-энесине жөнөтүңүз - деди. Ошол маалда өзүмдү бактылуу сезип, алтургай ур-токмокко алганымды да унутуп, анан барып чөпкө ойлуу отуруп калдым. Түн көлөкөлөрү бак-дарактардын бутактарына сиңип, дарыядан жеңил муздак шамал көтөрүлүп жатканда, караңгылык келе баштады, деп ойлодум.

Жаңгак дарагына жөлөнүп, булуттарды карап уктап калдым. Мен көп кыялдандым, түркүн түстүү кыялдардын үйүрү. Жеңил жел бетимди сылап турду. Көзүмдү ачсам кызыктай мен жек көргөн ал жерди сүйүп, жылдыздардын гана жарыгы менен жарыктандырылып турганын биринчи жолу таң калып түшүндүм. Мен өзүмдү ушул таштап кеткен абалга коё бердим, кайра кыялдандым. Табышмактуу суюктуктай бакыт тамчы тамчыма кирип келди. Мен ширин бала эмес элем. Менин буттарым бырыш-бырышты, анткени алар дарыянын курч шагыл таштарын басып өтүшкөн, бирок менин бүт денем, жада калса жаным азыр таттуу жана назик көрүнгөн нерселердин баарын жек көрүүгө көнүп калды. Бирок мен мойнума алам, ошол кечки кыска уйку сонун болду жана мен аны кайра таппай калдым. Балким ошол себептен улам эсимде. Бир маалда ийниме бир кол тийди, Антония жеңе келип, өз жолу менен мени капысынан ойготту: "Үйгө кетели. Биз келгенде, агаңдын колун өөп, ага айтасың - Мени кечирип коюңуз -". Жана ошондой болду.

Ошол күнү кечинде калтырап төшөккө жаттым, ошол түнү уктай албай, күндү күтүү менен сааттарды өткөрдүм. Эгерде мен түшүнбөй уйкуга кирип кетсем, бир заматта чакырык же эс-учун жоготуп жибергендей чочуп кетчүмүн, бул менин сергек болушумду жана ооруну талап кылган

жана мага эч кандай тыным бербейт. Калган убактымды көзүм ачык, түн караңгылыгы дубалга тарткан желмогуздарды тиктеп, эч нерсеге күчүм жетпей, ыйлап жибердим. Бирок бул кайгылуу ый эмес, мен сезе албаган башка нерсе эле. Эртеси лабораторияга барган жокмун, анткени денем картага окшош экен, абдан көгөргөн. Бир жумадан кийин белгилер өчө баштаганда гана кайтып келдим.

Жетинчи бөлүм - Эмилия

Жекшемби күнү түштөн кийин мен бир нече досторум менен балдар үйүнө бардым: бир кечил бизге Инжилди жагымдуу тамашалар менен жакшы түшүндүрүп берди. Ошол саатты бактылуу өткөрүү кандай бакыт. Бир күнү ал бизге Мессина епискобу ырастоо үчүн октябрда келерин айтты.

- Эгер бул ыйык майрамды кааласаңыз, колуңузду көтөрүңүз, мен протоиерей Монсеньор Сальваторе Аббадессага айтып берейин, - Эмне кыларымды билбей, уялып колумду көтөрдүм. Бир нече кундон кийин мен zizì айттым. Ал уялып кетти: биз өкүл эне издөөгө туура келди. Мен ага почтачынын кызы Рина деген жаш мугалимди сунуштадым. Андан кантип сурасак болот? Эртеси анын үйүнө бардык, ал макул болду. 1948-жылдын 9-октябрында түштөн кийин досторум менен Эне чиркөөсүнө бардым. Эртеси күнү эртең менен апамдын үйүнө бардым, ал мага кичинекей жүрөктөр менен токулган филиграндык билерик белек кылды. Мен кубана баштадым. 11де биз чиркөөгө бардык. Епископ келип, Ыйык Мессаны майрамдай баштады. Интервалда биз борбордук нефте тизилип, биринин артынан бири бизди ырастады. Месса аяктагандан кийин таякелер энесине кофе да сунушташкан жок. Жөн эле "коммар" деп учурашты.

I remember that as a child, when we returned from Castrangia, before arriving in the village there was a chapel dedicated to the Savior. The zizì stopped for a moment and said in a loud voice .foar,i,18 "oh mothers, oh

mothers...". .foar,p,16 I thought it was a prayer. When I became older I understood that she instead called her deceased mother, as the cemetery was located just above the chapel. I had never visited the cemetery because zizì didn't even go for the feast of the Saints. I knew that on that occasion people bought flowers from Miss Signorino in a place called "Fussadello" and went almost in procession to decorate the tomb of their loved ones. Once I proposed to zizì: "Why don't we go and visit your mother's grave too?".

She replied that she would be sorry. - It is useless to invoke .foar,i,18 "mothers - mothers" .foar,p,16 if you don't want to bring her even a flower. - At these words she almost moved. We went to Fussadello to buy some chrysanthemums. On All Saints' Day I went to call grandfather Turi to take us to the tomb of "mothers", for me grandmother Rosa. My grandfather had recently had that tomb rebuilt because during the war the only bomb that fell in the cemetery had destroyed it.

Even though I was proud to have won another battle, my thoughts were with my parents day and night. I tried to distract myself when I was in the lab. I began to enjoy sewing: I prepared the wadding for the shoulder pads, I blew on the charcoal iron. When the iron was hot the big girls ironed the pieces to make clothes. To keep it taut, weights sewn between two ribbons were placed in the hem. I went to buy them from my godfather who sold rifle material. They were pellets that I had to flatten with the hammer. Sometimes I even flattened my fingers... Meanwhile, Mrs. Orlando held paid cutting courses for the older girls. I was sitting far away but I was listening to understand something from the lessons. Once the uncles said that we would go to Fantina to visit the "commare" and the "compare", those who slept with us when they came to Novara for important errands. Once the godmother asked zizì "How old are you?" And she said: .foar, i, 18-I'm blind to my eyesight, I don't think about it-.foar, p, 16 (if I didn't have sight, I don't remember).

With grandfather Turi's tip I went to buy a piece of green fabric, to test my ability I made a skirt. The day of departure for Fantina arrived (two hours on foot). We got up at 4. I wanted to surprise Zizi by wearing my skirt. It was so narrow I almost couldn't walk. When they saw my creation they began to say: - We raised it and now that it starts to grow it acts like an owl. It makes us ashamed. And I pointed out: "I'm not taking this away, if you want it's like this, otherwise, you go!" But in my heart I thought "how can I walk in such a tight skirt...". We arrived at our destination anyway. The commare asked where I had had such a beautiful skirt made. .foar, i, 18-Sa figi illa-.foar, p, 16 (she made it herself) she replied zizi. - So when we have to sew something we come to her -. Owl pride...

Кээде шаардан мени кейиткен нерселерди көрдүм. Эмилия дүлөй, балким, үй-жайсыз болгон. Дээрлик күн сайын мен жашаган көчөдөн өтүп кетчү. Бирөө жолукса колун оозуна коёт. Кээде ага бир сындырым нан сунушташкан, бирок ага ынсапсыз быштак берип, анан реакциясын көрүп жашынгандар да болгон: байкуш кыз эшиктин тепкичинде отуруп алып, башын дубалга урган. Күндөрдүн биринде дүкөнгө жип алганы баратсам, сокур Антонионун катуу үнүн уктым. Шаардын чокусунда жайгашкан аббаттыктан сардиналар келгенин жарыялады. Чоң атамдан калган бир нече лира менен балык базарына бир-эки унция сатып алдым. Түшкө маал мешке көмүр жагып, сардинаны бышырып, кант кагазына салдым. Эмилиянын өтүп баратканын көргөндө ага бердим. Ал аларга таң кала карап, мага ыраазычылык билдирип бир аз жылмайып койду. Мен анын кадимки босогодо отурганын көрдүм, башын дубалга урбай, арык манжаларын оозуна тыгып койду. Ошол күнү мен тамак ичкен жокмун: менин демилгелеримди байкелерим түшүнбөсүн деп мешти калган чоктон тазалоого туура келди.

Анджела чак түштө ошол көчөдөн басып өткөн, бирок жаңсоо менен сүйлөгөн майып уулу Нино менен өткөн. Балдар үйүнөн шорпо алганы чака менен барышты. Бир күнү Нино чакасы менен жалгыз калыптыр,

менин үйүмдүн жанында эки бала аны чечинтип алып качып кетишкен. Ал шымын көтөрө алган жок. Ал ич кийимсиз эле. Мен коркоктук менен аны кийиндирүүгө түшүп кеттим. Жылаңач эркекти биринчи жолу көрүшүм эле. Байкелер билсе ызы-чуу болуп калмак.

In one of the many letters sent to my parents I had expressed the desire for a wristwatch. Having learned that Mrs Agostina had come from Domodossola, I went to see her. As soon as she saw me she hugged me and she gave me a package sent by my parents. I opened it and to my surprise I found a brown lamb fur coat with curls as big as a finger, a felt hat and a box with a watch. I was trembling with joy as the lady placed it on my wrist. She gave me a glass of water to pick me up and I ran home. The next day when my uncles came to Novara they said that if I wore that fur they would think I was crazy: no one in town owned anything like that. I wore it with pride anyway. I would roll back my sleeve to let everyone notice the little watch. I often gave it rope, so in a short time it broke. Going to Castrangia I met some elderly people who asked me the time. To avoid making a bad impression, I looked at the now irremediably broken watch and said that I had forgotten to wind it. .foar,i,18 - Thank you very much - .foar,p,16 They greeted me and continued on their way.

Досторума салыштырмалуу мен кичинекей, арык болчумун, баары “өнүккөн” болчу. Катында апам Роза эжемдей «өнүккөнбү» деп zizi сурайт. Бирок Зизи үчүн булар жөнүндө айтууга тыюу салынган. Ал менин жашоонун баарын биле турганымды билчү эмес. Кадимкидей козголоңчу болуп, мен ага "сагынган эмесмин, анткени мен тамактанбайм" дедим. Анан ал: - Эмне деп жатасың? Биз сизди ар дайым колдоп келгенбиз. Бир күнү кечинде мен Кастрангияда уктап жатып, ооруп калдым. Мен муздак тер басып жаттым. Аягы бүттү деп ойлоп, тиленип, ыйлап, бир нече тамчы сийиш үчүн караңгыга чыктым. Алар: «Эгер дагы бир жолу турсаң, сени урам!» дешти. Балким, Мадонна Тидари мени коргогондур. Саман матраска кайра барып уктап

калдым. Эртеси күнү Новарадагы лабораторияда Ассунта мисс мени демейдегиден кубарып көрдү. Официант кофе менен сүттү эртең мененкидей эле алып келгенде, ал мага дагы сунуштады.

Сегизинчи бөлүм – Карлыгачтардын учушу

Новарада көп убакыт өткөрүү менен жашоо өзгөргөндөй болду: балким, мен Тури чоң атамды көргөнү барып, аны менен түштөн кийин үзгүлтүксүз баарлашкандыктанбы. Ал мага өзүнүн жашоосу жана бир кездеги жашоосу кандай оор болгонун көп айтып берди. Мындан тышкары, Новарада жашап, мен шаарда болуп өткөн маанилүү окуяларга күбө болуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болдум. Баарынан маанилүүсү, чоң диний иш-чаралар, жүрүштөр, чөмүлтүлүү, ырастоо, бирок баарынан да үйлөнүү үлпөттөрү мени козгоду. Ал кезде үйлөнүү үлпөттөрү кечинде белгиленчү, мен дээрлик ар дайым досторум менен Сан-Никола чиркөөсүндөгү айлананы карап кетчүмүн.

Бир күнү кечинде атасынын коштоосунда ак көйнөкчөн келин чыгып жатканын көрдүм. Кардай аппак, куурчактай көрүнгөн, сулуу экен! Филиппого үйлөнгөн Кармелина болгон. Мен толугу менен боор ооруп, кыялдандым: "ким билет, бир күнү мага да ушундай болуп калышы мүмкүн...".

Ошол күндөрү менде кызыктай сезимдер пайда болду, абада жаңы жана кызыктай бир нерсе бар эле, менде алдын ала эскертүүлөр бар

болчу. Тынчсызданып, өзгөчө окуя болушун күтүп жаттым. А чындыгында бул окуя көп күттүргөн жок. Түшкө жакын почтальон адатта келип калды. Июнь айынын бир күнү мен анын үнүн угам: "Кампо, почта бар". Катты алдым, келди... Домодоссола! Апасы эжесине кат жазган.

Мен аны тытып кете жаздаганча капысынан ачтым да, окуп чыктым, мен өмүр бою күткөн кабар бар эле: 12-сентябрда апам Сицилияга келип, мени алып түндүккө алып кетмек! Азыр мен жаш айым элем, мени келечек күтүп тургандыктан, жумуш табууга туура келди. Таежемдин кандай реакция болорун билип, этияттык менен катты ичимде таштанды деңизи бар банканын түбүнө катып койдум: эгер zizi окуп калсам, байкушум... Кээде Микерило байке жок кезде кыштактарда иштеп, Новарадагы магазинге келди. Кээде zizi менен келип, чочуп: «Апаң көптөн бери жазбай калды, ага бирдеме болуп кетсе керек...» дейт. Мен болсо дагы бир кыйытып кат келет деп корктым. Бир күнү, чындыгында, бирөө келди, бирок бактыга жараша, Сицилияга сапарга эч кандай ишарат кылбастан. Жай мен үчүн жай тайып кетти, мен ал кутурган күтүүнүн бүтүшүн күтө албадым. Апам келгенге чейин ойлонбой, убакытты өткөргөнгө жумуш жардам берди. 15-августтагы Успен майрамына бардык адамдар өздөрүнүн жарашыктуулугун көрсөткүсү келген жана лабораторияда адаттагыдан да көп нерсе жасалчу: көптөгөн айымдар жаңы көйнөгүн көрсөткүсү келген. 13-август кийимди өзү тиге алган жумушчуларга арналды.

Мен досторум менен бирдей болушу үчүн кездемени сатып алуу үчүн zizi суранган элем. Ал макул болду, мен көк түйүн оюмдары менен арзан беж түстөгү кездемени тандадым. Цехтеги жаш келин аны мага кесип алып, аны тигүүгө жардам берүүсүн суранды. Кече күнү менде башкалардай эле жаңы көйнөк бар болчу.

Фантинадан келген тааныштары да бар экен. Алардын бири менин атактуу тар юбкалды көргөн. Ал кездеме алып келип, zizi сурады: "Жээниңиз мага көйнөк тигип бериши керек, ал муну абдан жакшы

жасайт!". Мен анын өлчөөлөрүн алдым. Менин оюмда Мисс Ассунта кардар үчүн жасаган модели бар болчу. Мен аны кесип, сынап көрүү үчүн бир аз убакыт сурадым. – Эч нерсе эмес, кездеме бир аз оор, күзгө ылайыктуу, 20-сентябрда келем.

Ошол эле учурда лабораториядан келген Кармелина аттуу кыз бардык досторун үйлөнүү тоюна чакырып, сентябрдын бир күнү кечинде Матрица чиркөөсүндө майрамдады. zizi уруксаты менен салтанатка бардым. Келген коноктордун арасында Домодоссоладан бир айым да бар эле, ал өзүнүн жакын арада кете турганын жарыялады: "Концеттина, Новарада сенин күндөрүң бүттү. Жакында апаң сени алып кеткени келет".

Тамактангандан кийин үйгө сүйүнүп кайттым. Күндөр өтүп, Тиндари фестивалы 8-сентябрга келди, ошол жылы дарыяны аралап өткөн өтө узун жол биринчи жолкудай кыйын жана чексиз көрүнгөн жок, мен учуп бараткандай сезилди. Кастронгияга кайтып келгенде zizige лаборатория 12ге чейин жабык болот деген шылтоо менен бир нече күн калам деп билдирдим.. Ошол күнү эртең менен жүрөгүм дүкүлдөп кетти. Кошунага алып баруу үчүн анжир терип, Новарага жөнөдүк. Жарым жолдо апамды алыстан көрдүм. Мен аны көздөй чуркап барып, кичинекей колумдагы бар күчүмдү кучактап алдым. Zizi "Эмне үчүн күтүлбөгөн жерден келдиң? Концеттинаны алып кете алам деп ойлойсуңбу?" деп кыйкыра баштады. – Ооба, – деп жооп берди апа, – үч күндөн кийин кетебиз. "Алай албайсың, Фантинадан келген айымга көйнөк даярдаш керек". Бул дагы мени кармап турган шылтоо болду. Ал тынымсыз кыйкырды. Мен манжа менен асманга тийип жаттым. Менин бир гана өкүнүчүм – Тури чоң атамды көрө албай калганым.

14-куну кечинде биз кечки тамактандык. Zizi апамды кордоп гана оозун ачты: «Аны менден кантип тартып алдың, жүрөгүң жок, мени аябай кыйналып жатасың, мен сени эже катары эсептебейм». Мен Мичерилону биринчи жолу көзүнө жаш алып көрдүм. Анын жыгач

сымал орой жана катуу кабыгынын астында адамзаттын кээ бир тамчылары камакта калган көрүнөт. Мен болсо мрамордой муздак болуп, такыр кыймылдаган жокмун.

Түнкүсүн бир көзүм кысып уктабай, миңдеген ойлор баш аламан болуп бири-бирин кубалап, таңдын атышын күтө албадым, кетем деп. Апасы таксиге "каузи и лупи" (карышкыр шым) деген лакап аттуу мырзага буйрутма берген экен. Таңга маал туруп, картон чемоданга акыркы ирет тийип, байкелер менен коштоштук. Таежем чыгып баратып бөлмөсүнөн көз жашын төгүп, чачын жайып чыгып, апамдын бутуна ыргытып: «Эми мен өзүмдү өлтүрөм, өмүрүң өткөнчө абийириңе өлөсүң. Өмүр!Суранам,сен чөгөлөп суранам -деди -Мен жөн эле байкуш аялмын,жалпы күйөөсүнүн жырткычындай мамиле кылган,мени эч ким сүйбөйт.Карындашым,сенден суранам,аны алыстатпачы. Мага, ырайым кыл, мени жалгыз калтырууга акың жок, ал арабызда гүлдөй чоңойду, эми рахмат жок!"

Чачтары жайылып, бетинен ылай тамчылап, бүт ааламга наалат айтып, жерди муштады. Апам эжесинин кооптуу болуп, эсин жоготуп баратканын түшүндү, чыдабай кетти. Бирок, ал ордунан козголбоду, боору ооруганына жол бербей, анын адашууларына дүлөй болуп, алысты карап, драмасынын бүтүшүн күттү. Таежем апамдын чечкиндүү экенин түшүнүп, бизди акыркы сапарга узатпай, бөлмөсүнө кирип кетти. Күтүлбөгөн жерден биз чыгып кеттик, ал кайра көчөгө сөгүнүп келди, биз кетип бара жатып, анын таштарга аралашып кеткен кичинекей кара топко айланганга чейин кичирейгенин көрдүк. Балким, мен ага балдардай эле катаал мамиле кылгандырмын, бирок апамдын колунан коргону менен үйүнөн алыстап баратканда, анын көз алдымдан жок болуп баратканын көргөндө, таарынычымдын баары бир заматта мээримге айланып кеткени эсимде. жана мен ага боор ооруй баштадым (кийин билдим, ал бир нече ай көчөдө мен өлгөндөй ыйлап жүргөн).

Пьяцца Бертоламиде такси эшиктери ачылды. Терезеден шаардын аягына чейин көргөндөрдүн баарына кол булгаладым. Сапарда мен жүрөгүмдү эзип, панораманы жана көз алдымдан акырын алыстап бараткан шаарды байкадым, деңизди көргөнгө чейин көпкө унчукпай калдык. Азыр мен Новарадан алыс болчумун, так! Көңүлүмдө карама-каршы ойлор мушташып, аларды башкара албай, анан апам келип калганыбызды эскертип эркелеткенде ойгонуп кеттим. Ошондо мен кайгылуу жашоом үчүн көптөн бери жийиркенип келген өлкөнү абдан сүйдүм. Виглиаторе станциясында чоң башаламандык болду, бизге окшогондор картон чемодандары жана башка сумкалары менен түндүккө кетип жатышты.

Деңизден ичке шамал согуп, оозума туз даам салып жатканын сездим. Мен биринчи жолу сезген сонун сезим. Поездди жарым саат күттүк. Мен үчүн бул жаңы аба болду. «Профессор, айтчы, тоопку же жумурткабы» деген популярдуу ырды ырдашкан. Бардыгы континенттеги майрамдардан кайтып келе жатышкан. Мессинага келгенден кийин мен паромго түшкөн вагондорду таң калып көрдүм. Сентябрьдын орто ченинде, кысыктын үстүндөгү көк асманда миңдеген карлыгачтар айланып жүрүштү. Учушу менен алар менин кыялымды сайышты: акыры кайтып, үй-бүлөм менен жашайм. Ошол жаркыраган фондун ортосунан Кудайды көрүүгө аракет кылып, аны көрбөсөм да, кичинекей жан дүйнөм менен ага ыраазычылык билдирдим. Сансыз сааттардан кийин биз Римге түшүп, дагы бир нече саат күткөндөн кийин, Миланга поездге түштүк, ал жерде Домодоссола үчүн дагы бир поезд алмашты. Бул түш болчу. Ошол поездде апам бир нече тааныштары менен учурашты. Бардыгы анын кайдан экенин, жанындагы кыз ким экенин сурап жатышты. Алар анын дагы бир кызы бар экенин билишкен эмес.

Мен пейзаждарды байкадым: мен Маджиор көлүн жана аралдарды, анан тоолорду таң калтырдым. Шаар тоолор менен курчалган өрөөндө

экенин билип, келгенибизге канча болду деп сурадым. Биз Домодоссолага таңга маал келдик. Асман боз, көчөлөр да караңгы боёлгондой көрүндү, адамдар жер карап чечкиндүү кадам менен басышты, жада калса кийимдери да караңгы. Станцияда атам эки жыл мурун Сицилиядан көргөн иним менен бизди күтүп жаткан. Өбүү жана кучакташуу. Үйгө барганда мен жакында менин шаарым боло турган жерди табууга аракет кылдым. Мен үйлөрдүн терезелерин санадым, бирок алар ушунчалык көп болгондуктан, эсеп-кысапымды билбей калдым. Терезелер өтө көп, үстү-үстүнө салынган үйлөр өтө көп экен. Алар ушунчалык бийик болгондуктан, менин көзүм асманда жоголуп кетти.

Башым айланып кетти. Миңдеген суроолор башымда көп болуп, чыдамсыздык менен келип-кетип жатты. Жолдо бир ооз сөз айта албадым. Анан үйдөн дагы бир сюрприз болдум, эжелеримди көрүп, аларды сүрөттөрдөн эле эстедим. Дагы бир сюрприз, раковина, кран жана газ плитасы бар ашкана болду (Новарада үйдө суу жок болчу, биз жыгач менен тамак жасаганбыз). Кечинде Комаре Грация кызы Катерина менен бизге конокко келди. Жада калса кошуналар да мени менен таанышкысы келген. Эртеси кечинде атам мени кинотеатрга алып барды. Өмүрүмдүн эң сонун кечтеринин бири, мен түбөлүккө, акыркы күнгө чейин эстеп калам. Акыры атамдын жанында болдум, мурун аны жок атаны сүйгөндөй жакшы көрчүмүн, азыр ага суктандым, акыры биринчи жолу анын ханбийкесиндей корголдум. Кыскасы, өзүмдү булуттардын үстүндө басып бараткандай, ааламдын дагы бир чекитине конуп калгандай болдум.

Тогузунчу бөлүм - Бейиштин эшиги

Сицилиядан кете электе апам мени фурьерден жумушка орноштурган, эки күндөн кийин мени коштоп жумушка жөнөдү. Эртең менен эрте үйдөн чыктык: Бул кабар мени абдан толкундантты.

Кире бериште мени мисс Тильде тосуп алды, ал мага жылмайып, колумдан кармады, жагымдуу жана ынтымактуу аял. Тильде мага Миланда: "Салам бела туса (кыз), кел, сени мени менен иштеген кыздар менен тааныштырайын: Нелла жана Тересина. Алардын тажрыйбасы көп, алар сага кантип иштөөнү үйрөтүшөт. Бар болсо. кандайдыр бир көйгөйлөр, - деп кошумчалады ал, - сурагандан уялба". Ошентип, көз ачып-жумгуча мен жаңы жумушумду таптым.

Мен өзүмдү чоңойгондой сездим жана Бела Тусанын жашоосундагы бул өзгөрүүнү белгилөө үчүн, анын айызы биринчи жолу келди. Ал бул теманы анча билчү эмес, бирок Новарадагы улуу досторунан уккан аңгемелерден адам ушундайча жаш айымга айланганын түшүндү. Ал аял болуу үчүн бул сигналдын кереги жок экенин түшүндү: ал буга чейин үйрөнгөн, билген жана сүйгөн бардык нерсе үчүн болгон. Ал мындан ары курт эмес жана көпөлөккө айланган метаморфозго дуушар

болгон. Алыстан келип, бир нече мүнөттүн ичинде бир дүйнөдөн экинчи дүйнөгө өтүп кетти. Ал өзүн жалгыз көрүп, ага абдан сыймыктанчу.

Meanwhile, I was starting to get familiar with the new job. Back then, fur collars were used to attach to coats. The skins were wetted with a sponge and finally nailed to a wooden board by pulling them from all sides. I was reminded of when in the laboratory in Sicily I crushed the leads to put on the bottom of my clothes. Here too there was some hammering on the fingers. If there was a bit of sun they were dried in the garden on the street, so I had to act as sentry for the precious Persian lamb, fox, mink and rat musqué skins. While I was taking care of them I liked watching the cars and people passing by. I even inhaled car exhaust fumes and tried to soak in that city scent, so new and intoxicating for the little girl who grew up in pure air. The city passed by before my gaze and I even lost track of time. My father explained to me that there the day was divided into hours, whereas when I lived in Castrangia I only knew the rising and setting of the sun. Sometimes while I was taking care of the skins an elderly lady from the upper floor would come to keep me company. She spoke in strict Piedmontese and I didn't understand a thing: .foar, i, 18 "What a beautiful fiola, da ndua ti vegnat (where do you come from)? Cuma ti se ciamat (what's your name)?" I change. "Ti mi capisat mia (don't you understand)?" .foar,p,16 When the skins were dry Miss Tilde cut the shape of the necks for the seamstresses who ordered them.

Акырындык менен фризеллина төшөгүн, анын тегерегине илмекти, анан астарды коюуну үйрөндүм. Мүмкүнчүлүгүмдүн аркасында мен жума сайын чөнтөк акча ала баштадым жана көп өтпөй эле пенсиялык көрсөткүчтөргө ылайыкташтырылдым. Мен өзүмдү улгайып калгандай сездим. Лабораторияда радио бар болчу: ырларды уккандан ырахат алчумун. Ал кезде муздаткычтар кеңири тараган эмес, бирок жаш айымдын муз кутусу бар болчу, аны шаардын көчөлөрү менен араба менен өтүп бара жаткан мырза муз блокторуна толтурчу. Мындай таза

сууну ичүү мен үчүн жаңы эле. Үйдү арзан жыгач меш жылытчу. Анын телефону жок болчу, бирок кардарларга чалыш керек болгондо мени бир нече жумушчулары бар курулуш компаниясынын ээси болгон жеңесине жиберди. Булардын арасынан кокусунан биринчи жолу көрдүм... Бирок бул дагы бир окуя, эгер убактым, каалоом болсо, кийинчерээк айтып берем.

Үйдө тамакты жакшы жечүмүн, кечинде таш чатыры бар шаардын борборун, терезелери кооз дүкөндөрдү кыдырууга чыктык. Ишемби күндөрү апам менен борбордун көп бөлүгүн ээлеген базарга барчумун, түшкө жакын жумуштан чыгып кетчүмүн. Мага пальто тигиш үчүн кездеме сатып алдык. Текшерилген болчу. Мен анын ачылышын Рождестводо түн жарымында өткөргөн буюмдарымды жасадым. Кыскасы бактылуу жашоо.

Карнавал келди. Биз жакын үй-бүлөбүз менен «Галлетти» театрында жаңы жылдык кечеге катыштык. Фосфордук лампалардын пьесаларынын арасынан маскарад топторун көрүү түш эле.

Кийинки ишемби күнү турганымда бир нерсе туура эмес болуп калды. Апам мага Сан Пеллегрино магнезиясын бербегендиктен ыйлап жаттым. Анын бир тууганы Мартиньядан келди. Ал биз менен түшкү тамактанды. Түштөн кийин өзүмдү кызыктай сездим, бакытым бүтүп бараткандай сезилди. Атам жездесин поездге узатып, анан кечки тамактандык.

Ошол күнү кечинде сейилдөөгө чыккан жокпуз. Атам апама: "Мен барда досторума бара жатам" деди. Кечки саат 22:00 чамасында ал көкүрөгүндөгү катуу оорудан улам өңү кубарып, онтоп, энтигип үйүнө кайтты. – Тереза, мага ромашка жасап бер. Атам төшөктө дем алып жатканда, мен жеңем менен 50 метр алыстыкка доктур чакырайын деп чуркадым. Ал дароо келди, бирок ортодо атам жашоону токтотуп койгон. Аорта жарылып кеткенин кийин билдик. Ансыз деле кылаарга эч

нерсе болмок эмес, атам бейиштин эшигинен кирип, асманга учуп кетти. Бул 1951-жылдын 17-февралы болчу. Мен түнү бою атамдын жардамсыз денесине көзүмдү кададым. Менин башым айланып, шакый менен баш айлануу аралашып, мени аз жерден алып кете жаздады, ал жердеги бардык буюмдар адилетсиз өлүмдүн күбөлөрү болгондуктан жек көрүндү болуп калды. Мен атам жөнүндө, Домодосолада мени күтүп турган таш боор тагдыр жөнүндө эч качан ойлогон эмесмин, ыйлагандан кургап калгандыктан көзүмдөн жаш чыга албай калды. Мен кетип баратканда Мессина кысыгынын жаркыраган жарыгында элестеткен Кудайды, ал кайда жашынып калган? Эмне үчүн ал бизди таштап кетти? Эмне үчүн ал мени мынча алдады? Эмне үчүн азыр мен атамды тапканымда, ал менден биротоло ажыратылды? Бул трагедиянын мааниси эмнеде эле? Домодосоладагы Кудай башкача, алыс, түшүнүксүз болуп көрүнгөндүктөн, ал караңгылыктан жаралгандай көрүндү, түшүнүксүз жана түшүнүксүз, ачуу, Кудайга кайра ишенеримди же калган күндөрүмдө көңүл бурарымды билбей калдым. Түн менен түндөр бою унчукпай, караңгылыкта көзүмдү тыйып карап турдум, күн келгенде баары мурунку абалына келет деп үмүттөндүм. Ошол азаптуу күндөрдө, үй-бүлөм жардын жээгинде жүргөндө, кичинекей кыздарга бейиш орун жок экенин түшүндүм.

Ошол түндөрдүн биринде таңга маал жыгылып, азаптуу уйкудан кийин таттуу түшкө чөгүп кеттим: Көлдөн өзүмдү көрдүм, анан атам көзүмө асман нуруна чөмүлгөн жүзү менен көрүндү. Эми анын жүзү азап тартпай, кайра сулуу болуп калды. Ал мага таттуу жылмайып, колумду кармап, кучактап, мени менен сүйлөшө баштады. "Балам, - деди ал, - азыр сага айткым келгени - менин сүйүүм, сага каалаган жакшылыктын баары. Жагдайлар бири-бирибизди тааныбай калдык. Чоңойгонунду көрбөй калганыма өкүнөм..." .

Кээде ошол кыялымды жана акыркы сапарымды эстейм, Теңир мени качан чакырат деп ойлоп кетем, бейиштин эшигинен өткөндө атам мени

күтүп турганын элестеткенди жакшы көрөм. кино: аны менен бири-бирибизге айта турган көп нерселерибиз бар, февралдын суук түнүндө үзүлгөн сүйлөшүүнү түбөлүккө улантышыбыз керек. Менин оюмча, бул менин акыркы сапарымды баштоонун эң жакшы жолу.

Атасы жөнөкөй өтүкчү болгондуктан, апам төрт баласы менен пенсиясыз калган. Дүйнөдөгү бардык суук жана бардык оору биздин кедей эмигрант үй-бүлөбүзгө түшкөн.

Жерибизден алыс, жашоодон алыс, чөл шамалы сүйрөгөн кум дандар элек.

Апам өзүн жана бүт жанын жоготту. Ал бош кабык болуп калды. Денеси жыгачтай жыйрылып, арыктаганын такыр токтотпой, өңү кубарып, эч кимди билдирбеген өңү бир нече мүнөт бою алыскы бир чекитке, атасынын мүрзөсүнө карап турду. Ал унутууга мүмкүн эмес болгон арбактай болуп калган. Мен анын кулап, айласы жок батып бараткан учурун сездим. Мен аны силкүүгө аракет кылдым, анын көңүлүн көтөрүүгө аракет кылдым. Укмуштуудай, ролдор толугу менен тескери болду: апасын күйөөсүз жашоого даярдоо жана унутууга жардам берүү үчүн анын жомокторун айтып, сооротуп жаткан кызы болду. Мен, улуу кызым, 15ке чыга элек болчумун.

Кечки тамактан кийин мен дагы бир нече цент табуу үчүн фурьерге жумушка кеттим. Үмүттүн жалынын өчүрүүгө аракет кылган мен элем. Бирок, акыры апам, балким, айласыздыктын күчү менен бир ыйы менен экинчи ыйынын ортосунда бүт дүйнөнү мойнуна алып, акырындап бир нече юбка, халат тигип, тигүүчүлүккө кайтты, билбейм.

10-бөлүм - Сулуу туса

Ошол эле жылы май айында иним кызамык менен ооруп калды, мен да бала кезимде жугузбай, ооруп калдым. Мен төшөктө жатканда апам эшикти ачып жатканын уктум. Эшиктин коңгуроосун бирөө басты. Анан мен zizi менен Мишелллонун үнүн уктум. Мен тынчсызданып жаттым: мурун алар мени ата-энеме көрүш үчүн Домодоссолага алып барышчу эмес, эми келип калышты. Алар бир жумадай турушту, анан бир аз көңүлү калып, мени алар менен Сицилияга кайтат деп үмүт кылышты. Ноябрь айында кара түс менен чектелген кат келди. Апасы чочуп, ачканда колу титиреп жатты. Мен анын ыйлаганын көрдүм: zizi чоң атасы Туринин өлгөнүн жарыялады. Алар анын өлүгүн 8-ноябрда Бордоноро айылынан табышкан. Ал 87 жашта болчу. Кийинки жылы дагы бир чоң көңүл калуу болду, кокустан иликтөөлөр эксгумация учурунда табылган алкымдагы аарчы менен муунтуудан улам өлүмгө алып келген. Кылмышты аял бир тууган агасы, айылдагы кошуналары менен биргеликте 11 миң лир пенсиясын уурдоо максатында жасаган. Кийинчерээк ал 24 жыл түрмөдө отурса, ал 12 жыл шериктештиги үчүн отурган.

Мен кайгылуу боло бердим. Акчанын аздыгынан 5 киши менен бата албай калдык. Мисс Тильде мени жумуштан алуу кеңсесинде каттоодон өтүшүм үчүн жасалма жумуштан алууну сунуштады. Жумуш барбы деп көп барчумун, бирок үмүт аз болчу. 53-жылы апрель айында мен кээ бир кыздарды заводго жумушка алышканын билдим. Аларга кереги жок болчу, аталары мурунтан эле жумушу бар болчу. Ошентип, мен каршылык көрсөтүү үчүн кеңсеге бардым: башкаларга караганда көбүрөөк иштешим керек болчу. Май айында алар эластикалык боолорду, бут кийим боолорун, ленталарды жана электр зымдары үчүн түтүктөрдү чыгарган заводго кирдим. Жумалык 6-13 жана 13-21 сменалары менен оор жумуш. Арасында мен да айлыгыма кошумча болуп, апама жеңилдик берүү үчүн териге бардым.

Август келди. Майрамдарда Комаре Грация Сицилияга улгайган апасына барууга аргасыз болгон. Мен да кызым Катерина менен кетүүнү чечтим. Поезд менен Миланга, анан Римге жөнөп, түнү менен келдик. Сицилияга баруучу поездди бир нече саат күтүүгө туура келди.

Станциядан айылдаштарды таптык, алардын арасында Новаралык эргежээл актер Сальваторе Фурнари жана аты эсимде жок жоокер. Гразия айым отургучта эс алып жатканда, Катерина экөөбүздү сейилдөөгө чакырышты. Алар бизди Пьяцца Эседрага моттарелло жеш үчүн алып барышты. Мен кайрадан жашоого келе баштагандай болдум.

Ансыз да жык-жыйма поезд келгенде Гразия айым эки баштык менен жөнөп кетүүгө шашылды. Поезд толук токтой элек болчу жана ал

рельске кулап түшкөн. Катерина, мен жана бүт эл Түбөлүк Атага кыйкырып, аны көгөргөн, бирок кереметтүү түрдө тирүү алып чыктык. Ал ооруканага алып баруудан баш тарткан. Бир сааттан кийин поезд жөнөп кетти. Түшкө чейин биз Терме Виглиаторе станциясына келдик, ал жерден автобуска отуруп, Зизи менен Микерильонун коноктору Новара Сицилияга келдик.

Алар бизди ардактуу конок катары тосуп алышты. Ошол түнү үчөөбүз тең төшөктө жатканбыз, Катерина экөөбүз бир көзүн кысып уктабадык. Гразия айымдын ичи толгон. Ошол эле түнү күтүлбөгөн окуя болду: кээ бир жигиттер бизге гитара жана скрипка менен серенада ойношту, бирок Микерилло байке кыжыры келип, аларды качырды.

Катеринанын апасы дээрлик бардык убактысын төшөктө өткөрчү. Карыган апасына жолугуу үчүн он күндө эки жолу гана чыккан. Түштөн кийин классташтарыма жана лабораториядагы досторума бардым. Бир күнү мен дагы мени кучактап келген классташымды көрдүм. Ал колунан велосипед кармап турган, мен андан мени айдап келүүсүн сурандым. Ал кезде Новара велосипед тээп бараткан кызды көргөн эмес. Аны билээри менен zizi мени урушту: «Үкү болуп калыптырсың, мен андайларды эч качан элестетмек эмесмин».

Домодоссолага кайтып келгенде, Гразия айым калыбына келүү үчүн күрөшүп жаткан. Ошол жыгылгандан кийин артроз оорусу күчөдү. Ал үй-бүлөсү менен кандайдыр бир конокко барганда гана кайраттуу болуп, мени да чакырышкан.

Мен фабрикага жана фурьерге кайра иштедим, бирок мага жаңы тажрыйба керек болчу. Бир күнү, Сан-Жервасио жана Протасио чиркөөсүнө барганда, Дон Жузеппе Бенетти мага бир нече суроолорду берүү үчүн келди. Мен ага бардык кайгымды сырладым. Ал мага дем берип: «Жекшемби күнү түштөн кийин чечендикке кел. Ал жерден сиз Католик Активинин президенти Синьорина Германаны табасыз, ал

сизди кыздар менен тааныштырып, сизге көптөгөн жакшы кеңештерди берет». Мен дароо жеңилдеп калдым: бир аз тартынуу менен достошо баштадым. Суйлогонду билбей корктум бирок кудайдын жардамы менен биринчи кыйынчылыктан чыктым. Мен негиздөөчүсү Армида Бареллиге суктануу менен ассоциациянын гезитин окууга даярмын: анын аркасында жашоом жакшырды. Заводдун нөөмөтүнө уруксат бергенде, мен таңкы мечитке саат 7де бардым, ал жерден мен руханий жетекчисим деп эсептеген Дон Бенетти менен тааныштым. Жекшемби күнү мен чиркөөнүн алдындагы жакшы пресс-стендде бир саат өткөрүүнү сунуштадым. Кийинчерээк алар мени ACLI кеңешине кирүүгө чакырышты. Ошол милдеттенмелердин бардыгы менен мен өзүмдү маанилүү жана аткарылгандай сездим.

Фабрикадагы кесиптештерим мени фанат деп эсептешчү, бирок мен өзүмдү ыңгайсыз сезген жокмун, чындыгында алар үчүн дуба кылып, нөөмөт башталганга чейин кийим алмаштыруучу жайларда орой сүйлөп коюшса, кайра чакырдым.

Он биринчи бөлүм - Фарфор жүзү

Жайдын бир жекшемби күнү Германиянын католик кыймылынын президенти тоого саякат уюштурду. Аз калган акча менен жолдун чыгымын төлөп алдым. Биз автобус менен Гоглиого, андан кийин Альпе Деверого асма унаа менен, анан Крампиоло тарапка жөө келдик. Мен гүлдөр менен капталган тоолордун: рододендрондун, бадалдын, жапайы орхидеялардын сулуулугун ойлодум. Майрам үчүн көк бөрү. Терезелеринде ачык кызыл жана кызгылт герань гүлдөрү илинген, чатыры таш, терезелери жыгачтан жасалган кабиналар. Мен Германиядан жол кайда бүттү деп сурадым. "Биз чарчаганда, жыйылган түшкү тамакка токойбуз." Түнкү саат 13:00 чамасында өрөөндө таштан агып жаткан тунук сууну ичкени токтодук. Тамактанып, намаз окуп, ырдагандан кийин кайра жолго чыктык. Кубанганымдан титиреп турдум: мынчалык кооз күндү өткөргөн эмесмин. Үйдө апама баарын айтып бердим, анын жылмайганын көрдүм.

Анда-санда мен Новара Сицилиядан келген досумдан кат алып турдум: ал Домодоссоладан жумуш таап берүүнү суранды, ошондо экөөбүз жолугабыз. Абдан түшүнбөй калдым, бирок бирөө мени сүйүп калганына сүйүндүм. Домодоссоладан бир бала да бар болчу, бирок мен аны жактырбай калдым: эртең менен ал граппа ичип, жаактары дайыма кызарып жүрчү.

Эртең мененки медитация мага монастырга баруучу жолду көрсөттү, бирок ошол эле учурда мага балдар жана үй-бүлө куруу идеясы жакты.

Мен өзүмдү Кудайдын эркине тапшырдым. Жекшемби күнү түштөн кийин ораторияда досторум менен жумалык Катехизм милдеттенмелерин пландоо менен өткөрдүм. Кээ бир жекшемби күндөрү коңшу шаарлардын ораторлоруна барчубуз. Автобус сапары мени түйшөлттү, бирок кайраттуулук менен кичине азаптарды жеңди.

1954-жылы 1-майда ACLI жана оратордук саякат уюштурушкан: эртең менен Мадонна ди Оропанын ыйык жайына зыярат кылуу жана түштөн кийин Белладагы Ардактуу пастордун митинги. Мен биринчилерден болуп досум жана анын сүйлөшкөн жигити Пьерино менен катталдым. Жаштарга толгон 2 автобус кетти. Алардын арасында мен бир жерден көргөн уялчаак сары чачтуу бала бар. Бул ал: фурьердин кардарларын чакырганы барган курулуш компаниясынын жумушчусу. Пьерино аны мага тааныштырды: ал анын аталаш агасы болчу. Күндүз ал көздөрүн менден калтырчу эмес. Үйгө келгенде апама айттым. Кийинки күнү кечинде мен аны биринчи кабатта жайгашкан бөлмөнүн кичинекей балконунун астынан көрдүм. "Апа, апа, келиңиз, караңыз: Биелладан таанышкан балам бар". Ал жарым жылмайып: "Ал сени сүйүп жатканы көрүнүп турат." Эртеси кечинде кошунам менен чыгып баратып, аны алдымдан таптым. Ал уялып биз менен келе аласыңбы деп сурады. Бир аз ишенбестен кабыл алдым. Тигини-мынчаны кеп кылып, музду жардык. Заводдо түштөн кийин нөөмөт аяктагандан кийин ал мени үйгө узатып кетти. Бир күнү кечинде аны апасы менен тааныштыруу үчүн алып бардым, апасы аны жакшы тосуп алды. Бош убактысында чечендикке катышчу. Анан балдар менен кыздар бөлүнүп, жолугушуунун аягында гана жолуга алышат. Биз ACLI жыйындарына да катыштык.

Апам бири-бирин сүйгөн эки бала жалгыз чыга албаган Сицилиядан келгени менен бизге ишеним берип, тынч жолду баштадык. Джузе мага атам менен таанышканын айтты: акча табуу үчүн, 4 бала болгондуктан, атасы гана иштегендиктен, бала кезинде үйүнөн бир нече кадам

алыстыкта жайгашкан казарманын финансисттерине бир аз тапшырмаларды аткарчу. Кээде алардын бут кийимдерин оңдотуу үчүн атама алып келчү. Мен ырахаттануу менен уктум.

Ал мага дагы бир нерсени айтты: 1950-жылдын 16-сентябрында мен Римден өтүп, Домодоссолага барганда биз виртуалдык түрдө жолуктук. Жузе, мен аны азыр деле атагандай, Ыйык жылга велосипед менен келген. Авантюралык саякат: ал Домодоссоладан тоо өтүгүн кийген өрөөндөн дин кызматчысы менен бирге тез эле педаль баскан. Анын артынан баруу дээрлик мүмкүн эмес эле. Ал салат алганы огородду көргөндө гана токтоду. Жолдун жарымында Джузе жалгыз калды. Жолдо баратып ал көчөдө соода кылуучу эски велосипед менен таштандыларды сатып алыптыр. Алар Римге чейин бири-бирин коштоп жүрүштү.

Август келди. Фабрика майрамдарга жабылып жаткандыктан, мен Мергоццо көлүндөгү дөңсөөдө сакайып жаткан Роза эжемдин үйүнө барууну чечтим. Мен үйдү башкарган кечилдерден бир нече күн калууну сурандым. Мен бул идеяны Жузеге жаңы эле айттым. Үйдө эс алып жүргөн башка кыздар бар болчу. Алардын арасында сулуулук боюнча кечил жээни да бар. 15-күнү эртең менен, Успен майрамы, ал бизди Месадан кийин өз бөлмөсүнө машыгууга чакырды. Ал биздин жүзүбүздү түрдүү кремдерге, тушь жана помадаларга толтурду: биз мом статуяга окшоп калдык. Түшкү тамакта кечил таеже жээнин кайра чакырды: анын бизге мындай мамиле кылганынан эч кандай пайда жок.

Түштөн кийин терезеден көлдү карап, мен Джузенин чыкканын көрдүм. Ошол фарфор жүзү менен көрүнгүм келген жок. Мени эшиктен көрүп, тааныбай кала жаздады. Мен кечирим сурадым, бул эксперимент болгонун жана башка кыздардын да өзгөрүп кеткенин түшүндүрдүм. Түштөн кийин үйдүн бакчасында сейилдеп калдык. Кечке жуук ал мени менен учурашып: «Жакында, Домодоссолада, бирок жүзүң мурункудай таза, сергек, көрүшкөнчө».

Он экинчи бөлүм - Виолетка

Эки жумалык каникул бүтүп, кайра саат 13:00дөн 21:00гө чейин фабрикага смена менен жөнөдүм.. Машиналардын шпиндельдерине бобиндерди жип салып жатып, Джузе жөнүндө ойлодум, бирок ошол эле учурда анткен жокмун. аны көрүүгө абдан каалоо бар. Кечки саат 9да сирена угулуп, жүрөгүм тез сого баштады. Папканы мөөр басып, дарбазанын чыга беришинде жарым караңгылыкта велосипедди көрдүм. Бул чын эле ал экен: мени көздөй келип, уялып жүзүмө карап: "Сен мага ушунчалык жөнөкөй жагасың" деди. Ал мени велосипеддин түтүкчөсүнө отургузуп, үйгө алып кетти. Жөнөкөй куттуктоону сүйлөштүк. Бул дээрлик күн сайын болгон. Жекшемби күнү түштөн кийин жакынкы айылдарда бир нече велосипед тебдик. Бир күнү ал мени атам менен апам, эки эжем жана бир иним менен тааныштыруу үчүн үйүнө алып барды. Акырындык менен ал мени таякелери жана жеңелери менен дос катары тааныштырды.

Апам бизди балкондон көрүп үйгө алып чыкты. Ал ошол баланы жакшы көрүп жатканда, мен бир чечимге келе албадым. 8-декабрда, кемчиликсиз төрөт күнү, менин атым күнү, эшиктин коңгуроосу кагылды. Мага бир букет кызыл гвоздика сунган гүл сатуучу экен. "Апа, Жузе мага эң жакшы каалоолорун жөнөттү!". Катты ачканда кандай көңүлүм калды: ал эмес, мен кокустан таанышкан 14 жаштагы бала

экен. Кол тамгасы менен "мен сени сүйөм" деп жазылган. Балким, ал мени өзүнүн курагында деп ойлогон.

Рождество түнүндө Джузе шоколадга толгон чоң түстүү ваза жана куттуктоо баракчасы менен келди. Мен ага ыраазычылык билдирип, түн ортосуна чогуу бардык. Үйгө кайтып келгенден кийин ал мага: "Эртең мен үй-бүлөм менен барып, туугандарым менен түшкү тамактанышым керек. Мен сени бокс күнү дагы көрөбүз" деди. 26-күнү эртең менен апама "мен мындан ары ал бала менен чыкпайм, вазаны кайра берип жатам, милдеттенмелерди каалабайм" дедим. Анан ал катуу карап: "Сен жиндисиң, шоколадды жей элек болсоң болмок."

Кийинки күндөрү Жузе мени жумуштан алып кеткени кадимкидей келди. Жолдо жөө же велосипеддин трубасында мен аны менен дээрлик сүйлөшпөй калдым. 1955-жылы Жаңы жылдын күнү мен мечитке бардым. Ал да ошол жерде болуп, акыры мени үйгө узатып кетти. Эшиктин алдында ал мага: «Мени ушинтип азапка салгыдай эмнени ойлоп жүргөнүңдү билсем болобу?» деди эле, көздөрүнөн жаш агып кетти. Ошол саман төөнүн белин сындырып, жылмайып койдум. Ал мени өпкүлөп: "Бүгүн түштөн кийин мен сени Калварио тоосундагы весперлерге баруу үчүн алып кетем. Весперстерден кийин ACLI клубунда тасма көрсөтүлөт" деди. Мен кабыл алдым, экөөбүз коштоштук. Үйгө айтсам апам сүйүнүп: «Мындай жакшы баланы экинчи таппайсың» деди.

Саат 14:00дө биз Виа Крусис чиркөөлөрү менен качыр жолу менен Голгофага жөнөдүк. Ыйык жайга жеткенде весперлерди ырдап, батадан кийин клубга бардык. Тасманын аталышы эсимде жок, бирок абдан кызыксыз болгондуктан, мен шаарга кайра Катена кинотеатрына барууну сунуштадым, ал жактан жакшыраак "Виолетка" деп аталган тасмадан ырахат алууга жетиштик.

Апрель айында поезд менен Vigizzo өрөөнү жана Centovalli аркылуу саякаттап, биз анын ата-энеси менен Локарнодогу гүлдөр фестивалына бардык. Мени "сүйлөшкөн кызым" деп тааныштырган Джузенин өкүл атасы менен таанышып калдык. Ал эки колун чөнтөгүнө салып, капчыгынан 10 швейцариялык франк алып, Жузеге берип, "Молодец, качан үйлөнөсүң?" Экөөбүз бири-бирибизди карадык, бул тууралуу эч качан сүйлөшкөн эмеспиз.

Кийинки күндөрү биз үйлөнүү идеясын козгой баштадык. Жадакалса бул тууралуу үйдө сүйлөшкөнбүз. Апам бактылуу болгон, бирок ошол эле учурда каржылык мүмкүнчүлүктөр аз болчу. Акырындык менен бир нече шейшеп, ич кийим сатып алдык. Бизде өзгөчө муктаждыктар жок болчу. Биз кичинекей, жупуну батир издеп бардык. Биз аны байыркы Мотта районунан таптык, ошондуктан үйлөнүү күнүн белгиледик: Дүйшөмбү 19-сентябрь. Мен апам менен Panzarasa кездеме дүкөнүнө үйлөнүү үлпөт көйнөгү үчүн шнурках сатып алдым да, аны ар дайым эркелетип жасап берем деп убада кылган түкчү Тильде айымга алып бардым.

Мэрияда апам никеге турууга тыюу салууга кол коюуга аргасыз болгон, анткени мен жашы жете элек болчумун. Жузенин ата-энеси да кубанышты. Приходдо Монсеньор Пелланда бизди бекемдеген сонун сөздөрүн айтты: "Өмүр биз үчүн сакталып турган кубаныч жана кайгыларды жеңүү үчүн ар дайым момун бойдон калгыла. Мен сага кызыл күлүктү табууга уруксат берем".

Адаттагыдай эле жакшылык бериле турган туугандарынын жана досторунун тизмесин даярдашыбыз керек болчу. Абдан аз коноктор. Джузенин апасы "Бир үй-бүлөгө экиден" деди. Акырындык менен 35 кишиге жеттик. Күбөлөр тандалды: Жузенин агасы Кармело жана мен үчүн жолугушуубуз дун архитектору Пиэрино. Тойго бир жума калганда дон Жузеппе Бриакка баш болгон эркектердин ораторлору бизге кече даярдашты. Мастер Фурига доскага саламдашуу сүрөтүн тартып,

досторунун тизмеси менен түрмөктү түзгөн. Ошондой эле кондитер жана суусундуктар жабылган дасторкон да бар болчу. Чечендикте мындай кече болгон эмес. Ыйык Гервасио менен Протасио коллегиялдуу чиркөөсү оңдолуп, тротуар урандыларга жана таштарга толгон, бирок кээ бир каалоочулар аны Жузеппе менен Консеттанын урматына тазалоо үчүн колунан келгендин баарын кылышкан.

16-сентябрда Зизи менен Микерило келип, Концеттина үйлөнүп жаткандыктан көчүп кетишкен жана ал аны курмандык чалынуучу жайга чейин коштоп барып, ал жерде жок болгон атасынын ордун ээледі.

Ал ортодо кичинекей белектер келди: кофе казан, кофе майдалагыч, розолио бокалдары, сыйланган туугандарынан жана досторунан тарелкалардын комплекттери жана ашкана шаймандары, Пьерино жана анын таякелеринин ашканасы. Аялдардын католик акциясы бизге Ыйык Үй-бүлө менен керебеттин жанына сүрөт тартуулады, жардамчы Дон Бенетти күмүш жасалгалары менен сонун жашыл гүл вазасын берди.

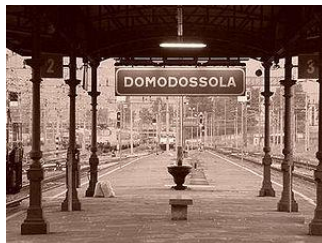
Мурунку түн узак болду. Мен үч кичинекей баласы менен калган апамды ойлодум. «Ишенимиң аз, оратордук окуу жайы сага жашоодо ар дайым Провидент болот деп үйрөтпөдү беле?» дедим ичимден. Дүйшөмбү күнү 19да мен жетиде турдум. Тильде айым шнурках көйнөк менен келди. Ал мени кийинтип, Миланда сатып алган жоолукту оңдоп берди. Эртең мененки саат 9да мени чиркөөгө алып баруу үчүн такси келди. Мен түшүнбөй калдым, мени карап турган адамдардын деңизин таптым. Жузе мени курмандык чалынуучу жайда апельсин гүлдөрүнүн дестеси менен күтүп турган, анын жанында Роза эжеси да бар болчу, анткени апа Олимпия биринчи баласынын күйөөгө тийгенине абдан толкунданмак. Мен ага Микерилло байкенин коштоосунда кызыл күлүктө кошулдум.

Масса башталды. Монсеньор Пелланда да эмоционалдуу болгон. Мен бекемдээрлик урматтоо, шакектердин батасы, өмүр бою берилгендик убадасы жана аземдин аягында кол коюулар эсимде. Чыгып бара жатып, ошол учурда менин таежем болуп калган Пьеринонун апасы менин көкүрөгүмө католикттик аялдардын төш белгисин тагып койду.

Он үчүнчү бөлүм - Жаңы жашоо

Чиркөөдөгү майрам аяктагандан кийин, Castellazzo аркылуу Grandazzi барында сергитүү болду. Коноктор менен бир өбүшүп, экинчи өбүшүүнүн ортосунда пицца жана кондитердик азыктар менен аперитив ичтик. Апам менен чемодан алганы барган кайын журту Олимпия менен Армандо өзгөчө учурашып, өбүшүп, бал айына 12.15 поездине түшүү үчүн станцияга чуркап жөнөштү.

Апам көзүнө жаш алды. Биз купеге кирдик. Станциянын жетекчиси ышкырык менен кетебиз деп кабарлады, ал эми Жузе экөөбүз акыркы жолу коштошуу үчүн терезеден эңкейдик. Биздин жашообуздун укмуштуу окуялары башталды.

Флоренцияга келгенден кийин миссис Тильде көрсөткөн мейманкананы көздөй бет алдык. Люкс кире бериште бизди музыка тосуп алды, андан кийин батлер үчүнчү кабаттагы бөлмөгө алып кетти. Биз үчүн баары жаңы болчу, жада калса эки керебетте уктоо да.

Биринчи күнү биз шаарга, экинчи күнү Пьяццале Микеланджелого бардык, ал жерде сиз бүт Флоренцияга суктансаңыз болот. Биз бир нече сүрөттөрдү тарттык: Джузенин камерасы пленка менен сегиз ак-кара сүрөттү тарта алат.

Үчүнчү күнү Римге жөнөйт. Мейманкана жупунураак болчу, анткени курмандыктар менен үнөмдөлгөн акча жетиштүү болушу керек болчу. Биз Джузе Ыйык жылда көргөн төрт базиликага жана Треви фонтанына зыярат кылуу үчүн бир нече күн токтодук. Биз ошондой эле 53-жылдын

атактуу түнүндө Синьора Гразия поезддин астына түшкөн Эседра фонтанына кайтып келдик.

Сицилияга кетүүгө убакыт келди. Узак сапардан кийин поезд Калабрияга келди жана акыры Вилла Сан Джованниден Сицилияны көрүүгө болот. Жузе ошол көз ирмемдерди жактырды: поезд паромго жүктөлүп, Мессина портуна кире бериште Мадоннина бийикте.

Бизди станцияда апасынын бир тууган агасы Кармело байке, аялы Гаэтана жана кыздары Розетта жана Антониетта күтүп турушкан.

Бизди эки ханзаададай тосуп алышты. Биз Мессинага эки күн болдук: мен бала кезимде көргөн собордук саат, Мадонна ди Монтальто жана башка абдан кооз аянттар.

Ал үйдө бир гана кемчилик бар болчу: кечки тамак маалында таякелери менен жеңелери кийинип, дасторконго отурбастан: "Деңиз жээгинде сейилдейли" дешти. Джузе экөөбүз көңүлү чөкпөй сыртка чыктык. Саат 23:00дө үйгө кайттык, эжеке тамак жасап баштады. Бир түнү ал үлүлдөрдү кабыгына салып, соуска салды, бирок эң негизгиси – адаттар эмес, сүйүү.

Үчүнчү күнү алар бизди бир аз ыйлап поездге узатышты. Микерилло байке таксист менен Новарага жетүү үчүн Терме Виглиаторе станциясында болчу. Зизи, Маричкиа эжеке жана Пеппина эжекелер бизди айылда күтүп жатышкан. Чын эле Домодоссоланын княздары келе жаткандай туюлду.

Эртеси биз Бадиавечияга чоң энебиз Консеттага жана атамдын таякелерине, эже-карындаштарына жана бир туугандарына зыярат кылуу үчүн бардык. Чоң энемдин тамеки саткан дүкөнү жайгашкан кичинекей аянтка айылдын мени кичинемден тааныган көптөгөн тургундары чогулуп, башка адамдарга: «Концеттина күйөөсү менен келди!» деп кыйкырып жатышты.

Өбүү, кучакташуу, кызыл жүздөр. Бул мага түш сыяктуу көрүндү. Менин өлкөдөн кеткениме туура беш жыл болду.

Эки күндөн кийин бизди таксист "Каузи и Лупу" коштоп Таорминага жөнөп кетти. Түшкө маал бизди ресторанга алып барды, ал жерде бизди ак колкап менен тейлеп жатышты. Джузе экөөбүз бири-бирибизди карап: "Бизде акча жетеби?" Жамгыр астында Таорминага, анан Кастелмолага барып, кечке жуук Новарага чарчап, бирок ыраазы болуп кайттык.

Эртеси Домодоссолога кайтууга убакыт жетти. Бизди жаңы жашоонун милдеттенмелери күтүп турган.

Он төртүнчү бөлүм - Биринчи уяларыбыз

Мен 50 жана 53-жылдары Домодоссолага саякатка барсам да, мен биринчи жолу кеткендей болдум: мен жубайлар катары жаңы жашоого багыт алдым.

Поездге түшүп, паромго отуруп бүткөндөн кийин порттун Мадоннина жана Сицилия акырындап алыстап баратканын көрүү үчүн террасага чыктык.

Ызаланып, жыгач отургучтарга отуруп, вагонго кайтып келдик. Анда керебеттер жок болчу.

Түн киргенде моюнубуз салбырап уйкуга кирдик. Анда-санда терезени карап турдук. Маанилүү станцияларда станциянын начальниги шаардын атын катуу жар салды. Неапольдо тротуарларда пицца саткан «гуаглионилер» пайда болду. Куулук кылып, адегенде саякатчылардан акча алып, анан поезд кетип, акча менен пицца менен калышты.

Акырындык менен Миланга жакындап калдык. Домодоссолага бараткан поездде мен 5 жыл мурун биринчи жолу башынан өткөргөн эмоциямды кайрадан сездим: Маджиор көлү, Оссола тоолору, таш чатырлар. Бул жолу жолдошум Джузе менен бирге. Түшкө жакын көздөгөн жерибизге жеттик.

Джузе Армандонун апасы менен атасы бизди күтүп жатышкан. Бул майрам болду: коңгуроо кагып коюшса.

Олимпия апа менен түшкү тамактануу, анан Мотта районундагы жаңы балдар бакчабызда эс алуу. Эртеси мен фабрикадагы жумушумду кайра уланттым, Джузе курулушка кайтып келди.

Менин ойлорум апамдын колдоосуна ээ болгон эмес, бирок менин руханий жетекчиси Дон Бенетти мени көптөр аны жакшы көрөрүн айтып, тиленүүгө үндөдү. Кээде Жузе экөөбүз анын үйүнө түшкү

тамакка барчубуз, ал тамактан ырахат алчу. Ал ортодо эжелеримдин бири жумуш таап, үй-бүлөгө жаңы колдоо көрсөттү.

Көп өтпөй апам, апам Олимпия жана атам Армандо алар июль айында чоң ата, чоң эне болоорун айттык.

Мен боюмда ыңгайсыздыкты сезе баштадым, бирок жумуш чакырып жатты. Анда жумушчулар азыркыдай корголгон эмес. Джузе сырттагы курулуш аянтчасынан да жакшыраак жумуш таба алды: жыгачтан жасалган бочка тыгындары, жүн тиштерин ачуу үчүн шаймандар жана ошондой эле «паунги» (жыгач ийригичтер) сыяктуу жыгач буюмдарын жасоочу чакан завод. Бешинчи айда биз жаңы төрөлгөн балага коляска издеп дүкөндөрдү кыдыра баштадык. Туурасы дайыма кире бериш эшиктен чоңураак болгондуктан, үйдү көчүрүү чечимине туура келди.

Ал кезде агенттиктер жок болчу, тиги жерден, тиги жерден сурадың. Провиденс бизге Вии Скапачинодогу үйдүн экинчи кабатынан, фурьердин устаканасынын жанынан квартира таап берди.

Кыска убакыттын ичинде биз көчүүнү уюштурдук. Биз мындан ары шаардын борборунда эмес, бирок алыс эмес, менин жумуш ордума жакыныраак болчу.

Айлык ижара акысы 8000 лир болчу, бул биздин анча-мынча айлыгыбызга көп, бирок квартира жылуу жана жарык экен. Короодо дагы бир-эки чарчы метр жерибиз бар болчу, ал жерде мен жыпар жыттуу чөптөрдү, гүлдөрдү өстүрөм, менин каалоом.

Ачкычтарды алгандан кийин биз бөлмөлөрдү тазалап, терезелерди кооз пардалар менен кооздоп, ашканада шнурках пардаларды жабдык. Көчүрүү аяктагандан кийин жашоо кадимкидей уланды. Менин курсагым барган сайын байкала баштады. Бир күнү бир кесиптешим декреттик өргүүгө качан келеринди сурап, гинеколого барууга кеңеш берди. Ошентип, мен жекече жолугушууну жасадым. Дарыгер мени көпкө күттүргөнүм үчүн урушуп кете жаздады: “Алтынчы айдан кийин

иштей албайсың, эми жетинчи айга келип калдың: тобокелге бардың”. Эртеси мен документти кеңсеге жеткирдим, ал тургай кызматкер менин наив экенимди айтты.

Ал ортодо апам алып берген эски шейшептерден свитер, көйнөк, бут кийим жана памперстерди токуп, көйнөк даярдадым.

Балабы, кызбы билбей, нейтралдуу түстө өзүм сайма шейшеп менен даярдап койгон колясканы да алганы бардык. Акыры, 2-июль күнү кечинде суум чыгып, чемодандарыбызды жыйып алып ооруканага жөө жөнөдүк. Мени текшерген гинеколог Джузеге үйгө барса болорун айтты. Төрөт жаңы эле башталып, 20 саатка жакын убакыт өттү. Эртеси мен төрөт бөлмөсүндө күтүп отурсам, кайра төрөт үйүнө келди.

Белгилүү бир убакта эркек бала төрөлүп, медсестра наристенин атасына кабар бергени барды, ал эмоция менен ооруп кете жаздады. Бир сааттан кийин ал чоң атасындай Армандо деген биринчи балабызды кучактап алды. Бир нече сааттан кийин чоң ата, чоң эне, таяке жана аталаш туугандар да кабардар болушту. Ал дүйнөдөгү биринчи наристедей сезилди.

Он бешинчи бөлүм - Кудайга шүгүр...

Төрөт үйүндөгү медайымдар эт менен кандан турган бул жандыкты төрөлгөндөн бир нече сааттан кийин төшөгүмө алып келишти. Алар менин көкүрөгүмө коюшту. zizi бала кезимде мага жасап берген чүпүрөк куурчактан башка.

Андан кийин ооруканада бир жума болду. Үйгө кайтканга чейин биз оорукананын чиркөөгө "тазалануу" үчүн бардык, дин кызматчынын батасы.

Палатада баары үйгө кетүүгө даяр, бирок башым айланып баштады. Акушерка дене табымды текшерип көрдү: 39. Куурчагым экөөбүз дагы эки күн болушубуз керек болчу. Акыры бейшемби күнү 12-де, дээрлик айыгып, үйгө кайттык. 15-жекшемби күнү Армандо жаңы коляска менен атасы Жузеппе, анын досу Мариучия өкүл энеси жана анын өкүл атасы Базилио, чечендик чеберчиликтин досу менен бирге чөмүлтүлүүчү шрифтке жеткирилди. Аксакалдар ырым-жырымдан улам үйдө отургула деп кеңеш бергендиктен, иш-чарага катышууга кубанычым болгон жок. Кичинекей тамак даярдап ыраазы болдум.

Үчөөнүн жашоосу башкача болчу, бирок мен жакшы мамиледе болчумун. Сүтүм көп болчу, балам чоңоюп жатты, жума сайын бала бакчага алып барып текшерттим.

Тилекке каршы, эки айдын аягында кайра фабрикага иштедим. Ал кезде бала бакчалар жок болчу. Чоң апалар аны бир жумадан кароого макул болушкан.

Мен саат алтыда иштегенимде Джуза жумушка чыгаар алдында таңып, бара турган жерине жеткирип койчу. Эс-учун жоготкондо бул бала кыйналып, мен аны менен кошо ыйлап жаттым.

Тилекке каршы жумуштан кете албадым. Акырындык менен ишеним менен үчөөбүз болуп жолду уланта бердик: биринчи тамактар, алгачкы кадамдар сонун нерселер болду. Бала бакчанын биринчи күнү Джузе акыр-аягы жакшыраак маяналуу жумуш тапты. Бир-эки жыл башталгыч мектепте дворник болуп иштеди, андан кийин муниципалитетке элдештирүүчү кызматка чакырылды.

Бул заводдогу жумушумду таштап, балага бир тууган инисин күтүү менен өзүмдү арноого мүмкүнчүлүк түздү. 1962-жылдын 17-августунда экинчи перзентибиздин жарык дүйнөгө келгенине сүйүнгөнбүз. Лучано ачык өңдүү, сары чачтуу, Армандого карама-каршы келген. Жомок. 26 жекшемби күнү ал атасы Жузе, анын өкүл апасы Мариучия жана анын өкүл атасы Жүздун бир тууганы Антонио менен чөмүлтүлгөн. Бул жолу да үйдө калууга туура келди. Декреттик эмгек өргүүм бүтүп, эки сулуу балама арнап жумуштан кеттим.

1962-жылдын 1-октябрында Армандо көк алжапкычын жана ийнинде сумкасын көтөрүп, биринчи класска киришкен. Бир аз көз жашыбыз менен Леопарди мугалимге тапшырдык.

Ошол эле мезгилде Домодоссоло шаарынын мэри Джузени чакырып, ага муниципалдык кабарчы пенсияга чыкканда бош калган шаардык имараттын экинчи кабатында турак жайды сунуштады. Бир нече күндүн ичинде биз көчүүнү уюштурдук. Бизде борбордо бардык шарттар бар. Кечинде чоң эшик жабылгандан кийин биз шаарды башкарганбыз. Биз демонстрацияларды мэриянын балконунан көрө алдык. Терезелерден биз көп кылымдык салтка ээ болгон базардын бир бөлүгүн көрө алдык.

Ошол эле учурда Лучано алгачкы кадамдарын жасап жаткан: ал муниципалитеттин кызматкерлеринин тумарына айланган.

Жузенин айлыгын толуктоо үчүн мен жумуш ойлоп тапкым келди. Мен досторума терезелерди, керебеттерди, жаздыктарды кийинтип баштадым. Сөз тарап, ошентип мен "парда айым" болуп калдым. Жузе

бош убактысында линияларды чогултууну үйрөнүп, Кудайга шүгүр, биз жыргал жашоодо жашап калдык.

1968-жылдын 1-октябрында Лучано да мугалим Луиза Серри менен мектепте окуй баштаган.

Убакыт тез өтүп кетти. Жайында биз лагерь чатыры менен Италияны кыдырып эс алганы бардык. Кээде Сицилияга, менин туулуп-өскөн шаарыма чейин.

73-жылы июлда биз Вал-д'Аостада лагерде жүргөнбүз, менде кош бойлуулуктун алгачкы белгилери байкала баштады. 1974-жылы 16-февралда кичинекей бир тууган Даниэла он сегиз жаштагы Армандо менен он эки жаштагы Лучаного келди. Бул карнавал мезгили болчу жана мэриянын эшигиндеги кызгылт лентаны караган адамдар муну тамаша деп ойлошкон. Приход дин кызматчысы бизге Пасха түнү Чөмүлдүрүүнү майрамдоого кеңеш берди, досубуз Жианна өкүл апа катары жана кайын агабыз Бенито өкүл ата катары.

Ырымдан башка, бул жолу мен да 13-апрелге караган түнү болгон иш-чарага катыштым. Эртеси чечендикте кабыл алууда жүз конок болду.

Даниэла да чоңоюп, азыр карылык. Үч балабыз бизге 7 небере беришти: Стефано, Вирджиния, Грета, Лоренцо, Ребекка, Летиция жана Маттео.

Окуя бүтүп баратат. 2015-жылдын 19-сентябрында Жузе экөөбүз 60 жылдыкты чогуу белгиледик.

Кудайга, биздин айымга жана бизди сүйгөндөрдүн баарына ыраазычылык билдиребиз.

La Mazza Concetta Maglio, 1936-жылы 18-апрелде Новара-ди-Сицилияда туулган.

Индекс

1. Атанын үйү
2. Бул дүйнөдөн
3. Кумдагы оюндар
4. Май, өрмөк жана жаман көз
5. Үкүлөр
6. Vossia кечир мени (Жылдыздардын жарыгы)
7. Эмилия
8. Карлыгачтардын учушу
9. Бейиштин эшиги
10. Сулуу туса
11. Фарфор бет
12. Фиалкалар
13. Жаңы жашоо
14. Биздин биринчи уяларыбыз
15. Кудайга шүгүр...

